

UNIVERSITATEA „ȘTEFAN CEL MARE” SUCEAVA

FACULTATEA DE ISTORIE ȘI GEOGRAFIE

Domeniul ISTORIE

**FRONTIERELE BUCOVINEI
ÎN PERIOADA 1918-1947**

**REZUMATUL
TEZEI DE DOCTORAT**

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. Gheorghe ONIȘORU

Doctorand:

Cezar C. CIORTEANU

SUCEAVA

2016

CUPRINS

INTRODUCERE.....	5
CAPITOLUL 1	
LEGISLAȚIA ROMÂNEASCĂ PRIVIND FRONTIERA DE STAT ȘI TRUPELE DE GRĂNICERI.....	13
1.1. Frontiera de stat în legislația românească până în anul 1948.....	13
1.2. Trupele române de grăniceri – cadrul legislativ al constituirii și evoluției.....	19
CAPITOLUL 2	
FRONTIERA BUCOVINEI CU STATELE VECINE PÂNĂ LA SFÂRȘITUL RĂZBOIULUI DE ÎNTREGIRE.....	23
2.1. Frontiera cu România și Rusia.....	23
2.2. Trupele române de grăniceri pe frontiera cu Bucovina până la unirea din anul 1918.....	28
2.3. Regimentul 3 grăniceri, loc și rol în realizarea unirii Bucovinei cu România.....	35
2.3.1. <i>Mobilizarea Regimentului 3 grăniceri</i>	35
2.3.2. <i>Acțiuni ale Regimentului 3 grăniceri în Bucovina și Nordul Basarabiei (26 octombrie 1918-21 mai 1919).....</i>	39
2.3.3. <i>Acțiuni ale Regimentului 3 grăniceri pe timpul prezenței Diviziei 8 infanterie în Pocuția.....</i>	47
2.3.4. <i>Regimentul 3 grăniceri pe frontiera de nord a Basarabiei și Bucovinei</i>	52
2.4. Frontiera României cu Polonia în dezbaterile Congresului de Pace de la Paris și în tratatele bilaterale încheiate între cele două state.....	57
CAPITOLUL 3	
REGIMENTUL 3 GRĂNICERI FRONTIERA DE NORD A ROMÂNIEI ÎN PERIOADA 1921-1939.....	67
3.1. Structura organizatorică a Regimentului 3 grăniceri în perioada 1921- 1939.....	67
3.2. Capacitatea operativă a Regimentului 3 grăniceri.....	77

3.3. Activități și acțiuni desfășurate de către Regimentul 3 grăniceri în sectorul de pază încredințat.....	79
--	-----------

3.4. Acțiuni și activități desfășurate de către Regimentul 3 grăniceri în contextul fluxului masiv de refugiați polonezi în toamna anului 1939.....	86
--	-----------

CAPITOLUL 4

GRĂNICERII ROMÂNI PE FRONTIERA CU URSS ȘI TERITORIUL POLONEZ OCUPAT DE CĂTRE GERMANIA ȘI URSS.....	.91
---	------------

4.1. Evacuarea nordului Bucovinei și a Basarabiei în anul 1940. Frontiera impusă de către URSS în Bucovina.....	91
--	-----------

<i>4.1.1. Evacuarea subunităților de grăniceri din partea de nord a Bucovinei și Basarabiei.....</i>	<i>92</i>
--	-----------

<i>4.1.2. Frontiera impusă României în partea de nord a țării în anul 1940.....</i>	<i>97</i>
---	-----------

4.2. Dislocarea trupelor de grăniceri pe vechea frontieră a Bucovinei în vara anului 1941.....	106
---	------------

CAPITOLUL 5

FRONTIERA DE NORD ȘI EST A ROMÂNIEI ÎN PERIOADA RĂZBOIULUI PE FRONTUL DE EST.....	120
--	------------

5.1. Constituirea, instalarea și acțiunile Batalionului de grăniceri Transnistria.....	120
---	------------

5.2. Convenții româno- germane privind frontiera dintre România și Guvernământul General al Poloniei.....	122
--	------------

<i>5.2.1. Convențiile privind traficul local de frontieră și plutăritul pe Ceremuș.....</i>	<i>123</i>
---	------------

<i>5.2.2. Elaborarea unui plan de pază, supraveghere și control a frontierei, pentru a face imposibilă trecerea agenților statelor inamice.....</i>	<i>126</i>
---	------------

5.3. Regimentul 3 grăniceri în perioada finală a războiului pe frontul de est , măsuri adoptate pentru apărarea sectorului încredințată.....	130
---	------------

CAPITOLUL 6

FRONTIERA DE NORD ȘI EST A ROMÂNIEI DUPĂ ALĂTURAREA LA COALIȚIA NAȚIUNILOR UNITE.....	138
--	------------

6.1. Acțiuni ale Regimentului 3 grăniceri în cooperare cu trupele sovietice.....	138
---	------------

6.2. Convenția de armistițiu din 12 septembrie 1944, consecințe asupra frontierei cu URSS și a unităților de grăniceri.....	145
--	------------

<i>6.2.1. Organizarea Corpului grănicerilor începând cu toamna anului 1944.....</i>	<i>145</i>
---	------------

<i>6.2.2. Desființarea Regimentului 3 grăniceri și reorganizarea Regimentului 8 grăniceri.....</i>	<i>149</i>
--	------------

6.2.3. Trecerea trupelor de grăniceri la Ministerul Afacerilor Interne.....	155
6.3. Frontiera României în dezbaterile Conferinței de Pace de la Paris din anul 1946	160
6.4. Demersuri pentru intrarea trupelor de grăniceri în dispozitiv de pază pe frontiera cu URSS.....	163
6.5. Intrarea Regimentului 8 grăniceri în dispozitiv de pază pe frontieră în anul 1948.....	169
6.5.1. Acțiuni preliminare intrării în dispozitiv de pază pe frontiera cu URSS.....	169
6.5.2. Intrarea Regimentului 8 grăniceri în dispozitiv de pază pe frontiera cu URSS.....	178
6.5.2.1. Intrarea grănicerilor în dispozitiv în Faza I-a.....	182
6.5.2.2. Intrarea în dispozitiv pe frontieră în Faza II-a.....	183
6.5.2.3. Intrarea în dispozitiv pe frontieră în Faza III-a.....	185
CONCLUZII	188
ABREVIERI ȘI ACRONIME	191
LISTA ANEXELOR.....	192
BIBLIOGRAFIE.....	193
ANEXE.....	200

INTRODUCERE

Lumea contemporană este caracterizată în ultimele decenii de încetarea, cel puțin declarativ, a războiului rece și ca urmare a prăbușirii regimurilor comuniste din statele europene, fapt ce a generat și impus o regândire, o revalorizare, a unor concepte, cum ar fi cele de graniță, frontieră, hotar, regiune transfrontalieră și euroregiuni. Majoritatea specialiștilor în domeniul relațiilor internaționale, geopolitică și geostrategie, acreditează ideea că frontierele, zonele de frontieră, pot și trebuie să contribuie la promovarea cooperării, păcii și stabilității regionale, reprezentând un factor de dezvoltare și stabilitate pe continent și în lume. Pentru asigurarea unor relații bi- și multilaterale internaționale care să mențină pacea, statele, ca subiecți de drept internațional, trebuie să-și exercite suveranitatea asupra unui teritoriu, circumscris în anumite limite, denumite generic frontiere.

Tratatele internaționale conțin, în privința aspectelor teritoriale, precizări cu caracter de generalitate în privința delimitării frontierei, fiind prevăzute puncte definitorii din teren. În cele mai multe cazuri, se prevede constituirea unor comisii de delimitare, compuse din specialiști în domeniul topografiei, de regulă militari, care marchează, în teren, traseul frontierei. Abia după această delimitare marcată în teren, de comun acord, în documentele bilaterale se înscriu în detaliu, inclusiv prin coordonate geografice, punctele care aparțin unuia dintre state.

După unele aprecieri, nu lipsite de argumente, frontiera are un caracter universal, reprezentând o categorie istorică și o limită juridică teritorială¹, toate acestea fiind tratate în literatura de specialitate cu obiectivitate și subiectivitate, eludându-se cu bună știință aspectele de ordin științific în favoarea unor argumente, care îmbrăcând cu măiestrie aceste aspecte, vizează obiective în favoarea cuiva. Credem că o afirmație în privința delimitării spațiilor, pentru entitățile prestatale și statale, poate fi luată în considerare, având în vedere că exprimă o realitate: „*De la apariția omului, limita (în sensul de frontieră, n.n.) a suferit nuanțări și metamorfozări, dar de dispărut nu a dispărut niciodată.*”²

Frontiera este privită, tratată, analizată și stabilită, în cele mai multe cazuri, din perspectivă fizică, a elementelor caracteristice din teren, o limită în care statul își exercită suveranitatea în toată complexitatea sa. Aceasta este o abordare limitată, legată nemijlocit de aspectele teritoriale, demografice, economice, ș.a., dar există și o alta complexă în care factorii materiali și cei spirituali sunt luați în considerare: „*Din punct de vedere geografic sau juridic, frontiera delimitează teritoriile unor state. Dar, frontiera poate însemna mai mult decât un cadru ce limitează un spațiu. Frontiera antrenează diferite procese psihice, sociale, economice. Frontierele au însemnătate politică, dar și o însemnătate economică, socială și, mai ales, identitară. Atunci putem vorbi despre o sociologie a frontierei, o economie sau o psihologie a frontierei.*”³

¹ Dr. Grigore Stamate, *Frontiera de stat a României*, Editura Militară, București, 1997, p. 15-18

² Ilie Bădescu, Dan Dungaciu, *Sociologia și geopolitica frontierei*, vol.1, Editura Floarea Albastră, București, 1995, p. 4

³ Veronica Dumitrașcu, *Studiu sociologic și geopolitic asupra frontierei estice a Uniunii Europene. Studiu de caz: românii din nordul Bucovinei*, Rezumat teză de doctorat, București, 2011, p.2

Demersul științific pe care îl întreprindem are în vedere aspectele de ordin politic și militar al frontierei, un spațiu geografic aparent restrâns, dar foarte important pentru cunoașterea aspectelor generale și particulare a frontierei României în secolul al XX-lea, în contexte geopolitice și geostrategice complexe la nivel global, european - central și estic.

Constituțiile României din anii 1866 și 1923 au prevăzut, la articolele 1-3, caracterul unitar și indivizibil al statului, faptul că teritoriul României este inalienabil, limitele sale putând fi schimbate sau rectificate în virtutea unei legi, că acesta nu putea fi colonizat cu populații de gîntă străină. Legea fundamentală a țării din anii 1948 și 1952 nu conținea nicio referire la teritoriul statului român, dar acest aspect a fost inclus în Constituția din anul 1965, când s-a reintrodus prevederea că teritoriul României este inalienabil și indivizibil. Prevederile cele mai clare și complete la teritoriu se regăsesc în Constituția din anul 1990, în cadrul Articolului 3, denumit *Teritoriul*, care la punctele 1, 2, 4, prevede: „*Teritoriul României este inalienabil. Frontierele țării sunt consfințite prin lege organică cu respectarea principiilor și a celorlalte norme general admise de dreptul internațional. Pe teritoriul statului român nu pot fi strămutate sau colonizate populații străine.*”⁴

Frontiera dintre state a constituit și continuă să fie sursă de diferende, conflicte și războaie, în condițiile în care de-a lungul istoriei, justificat, dar mai ales nejustificat, statele vecine s-au îndepărtat unul de altul, au căutat să-și stabilească pe diferite căi, frontiera în avantajul lor. Spațiul românesc a fost dorit, disputat și revendicat, de către marile imperii : otoman, habsburgic, austro-ungar și țarist - apoi URSS, cât și de state mai mici, cu vise de mărire - Ungaria, Polonia, Bulgaria și chiar Serbia.

Ruperea unor spații geografice din teritoriul statelor feudale românești a fost rezultatul confruntărilor directe dintre cele trei mari imperii vecine. Imperiul otoman a fost cel care a deschis seria ocupării unor teritorii la Dunăre, transformate în raiale, apoi la Nistru, de la Cetatea Albă la Hotin, dispunând astfel de capete de pod care permiteau armatelor otomane o intervenție rapidă în Țara Românească și Moldova.

Pe fondul confruntării dintre imperiul țarist, cel habsburgic și cel otoman, în secolul al XVII-lea, Curtea de la Viena a ocupat Transilvania, pentru ca în anul 1775, imperialii să ocupe, cu acordul scris al Porții și cu cel tacit al Rusiei, partea de nord-vest a Moldovei, numită ulterior Bucovina. Cu rigurozitatea care îi caracteriza, austriecii au marcat frontiera cu Moldova și cu Țara Românească prin borne de hotar cu însemnele coroanei împăratului de la Viena. Abia în 1792, reprezentanți ai imperiilor otoman și habsburgic, cărora li s-au adăugat și cei ai Moldovei, Transilvaniei și Țării Românești au marcat în teren și au semnat protocoalele de delimitare a frontierei între cele două imperii care stăpâneau teritoriile românești.

În anul 1812, Poarta otomană, contrar prevederilor capitulațiilor încheiate cu domnii statelor românești⁵, documente a căror existență este contestată de Nicolae Iorga și Constantin Giurescu, a cedat Rusiei țariste teritoriul dintre Prut și Nistru, prin Pacea de la București din 16/28 mai, act juridic ale cărui efecte sunt vizibile și în prezent⁶. Interesate în a scoate Rusia de la gurile Dunării, puterile europene, victorioase în Războiul Crimeii (1853-1856), au impus prin Tratatul de la Paris din 30 martie 1856, articolul 20, retorocedarea către Moldova a părții

⁴ Monitorul Oficial, nr. 233, 21 noiembrie 1991

⁵ Mihai Maxim, *Din istoria relațiilor româno-otomane, capitulațiile*, în *Din cronică relațiilor poporului român cu popoarele vecine*, vol.I, București, 1984, pp. 68-118; Mihai Maxim, *Capitulațiile Țării Românești au existat. Un arz al voievodului muntean Șerban Cantacuzino din 1715 către sultanul Ahmed III*, în AMS, XI, 2013, Botoșani

⁶ Pe larg în, Ion Jarcuțki, Vlad Mischievca, *Pacea de la București: din istoria diplomatică a încheierii tratatului de pace ruso-turc de la 16(28) mai 1812*, Editura Știința, Chișinău, 1993

de sud a spațiului dintre Prut și Nistru, județele Ismail, Bolgrad și Cahul. Victoria Rusiei în războiul cu imperiul otoman din anii 1877-1878, la care România a avut o participare consistentă pe teatrul de acțiuni militare din Peninsula Balcanică, a anulat în cea mai mare parte prevederile Tratatului de Pace de la Paris, la 1/13 iulie 1878, la Berlin, Rusia reușind să impună revenirea la Gurile Dunării, încorporând cele trei județe din sudul Basarabiei. Pe întreaga durată a secolului al XIX-lea, vecinătățile Bucovinei au rămas neschimbate, astfel că se poate vorbi de o stabilitate teritorială, unde Rusia și România adoptaseră anumite măsuri de pază și apărare a frontierei.

Problemele frontierei în această parte a țării au intrat în atenția diplomației de la Petrograd și de la București în toamna anului 1914, după declanșarea Primului Război Mondial, în contextul în care, la sfârșitul Consiliului de Coroană de la Sinaia, din 21 iulie/3 august 1916, România declarase o atitudine oarecum ambiguă în raporturile cu Puterile Centrale și Antantei: „*Cu aproape unanimitate, consiliul a decis ca România să ia toate măsurile, spre a păzi fruntariile sale.*”⁷

Inițiativa Rusiei în privința relațiilor cu România, în contextul angajării armatei țariste într-un război greu cu Germania și Austro-Ungaria, finalizată prin încheierea acordului Sazonov-Diamandy, a adus în dezbatere și negociere problema teritoriului Bucovinei, partea rusă clamând principiul naționalităților și promovând ideea unei viitoare frontiere dintre cele două state pe Siret. Dacă atunci și în perioada premergătoare semnării Convenției politice de la 4/17 august 1916, Rusia a cedat solicitărilor și insistențelor lui I.I.C. Brătianu și a acceptat consemnarea frontierei în Bucovina pe Prut și Ceremuș, dorințele sale vor fi puse în aplicare în iunie 1940, când prin forța armelor, a ocupat partea de nord a Bucovinei și ceea ce este numit Ținutul Herței, teritoriu care nu aparținuse niciodată austrieilor.

În anul 1918, în contextul ieșirii Rusiei din război, al încheierii tratatelor preliminare și al Păcii de la Brest Litovsk de către Ucraina și Rusia cu Puterile Centrale, apoi a Păcii de la București din 24 aprilie/7 mai, teritoriul Bucovinei a fost extins prin prevederea de includere a unor noi teritorii românești de către Imperiul austro-ungar.

Unirea Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei și a Banatului cu Țara, apărută de către armata română la Nistru și dincolo de Dunărea Mijlocie, până în martie 1920, când cea mai mare parte a structurilor militare au trecut de la starea de război la cea de pace, a fost consfințită în tratatele de pace încheiate pe timpul Conferinței de Pace de la Paris, apoi recunoscută de către marile puteri europene. Rusia, apoi URSS, nu au recunoscut unirea Basarabiei cu România, considerând acest act ca pe unul al imperialismului românesc, așa cum era catalogat de către guvernul de la Moscova și impus în cadrul Cominternului, pentru ca în 1940 să-și pună în aplicare planurile de extindere teritorială spre vest ocupând militar teritoriul dintre Prut și Nistru, partea de nord a Bucovinei și Ținutul Herței, care au rămas parte a URSS, fapt consfințit teritorial și în Tratatul de Pace de la Paris, semnat de către România la 10 februarie 1947. Deși, în principiu, frontiera româno-sovietică a fost impusă prin Convenția de armistițiu din 12 septembrie 1944, Comisia Aliată (sovietică) de Control, apoi guvernul de la Moscova, nu au permis instalarea grănicerilor noștri pe frontieră până la 9 mai 1948, când a început această activitate - finalizată la 1 iunie. Prin urmare, timp de aproape 4 ani, prin punctele de trecere a frontierei cu URSS, de la Halmeu până la Marea Neagră, s-au scos din țară materiale a căror cantitate și valoare nu vor fi posibil de evaluat vreodată.

⁷Apud, Ion Mamina, *Consilii de Coroană*, Editura Enciclopedică, București, 1997, p. 50

Acestor probleme le-am acordat atenția cuvenită în cadrul demersului științific întreprins, în *scopul* de a aduce în prim plan, de a prezenta, analiza și formula unele concluzii, pentru prezent și viitor, în privința unui segment din frontiera țării, supus modificărilor, cât și de a scoate în evidență locul și rolul structurilor de grăniceri care au avut misiunea de a executa paza, siguranța și apărarea acesteia. *Obiectivele urmărite* în cadrul demersului științific întreprins au fost: prezentarea și analiza contextului geopolitic și geostrategic în care a fost stabilită frontiera Imperiului habsburgic după ocuparea Moldovei de Sus, pe care mai târziu Ioan Lupaș o numea „*Frumoasa Bucovină, cu mulțimea țăranilor români, peste care cârmuirea străină a adus ruteni din Galiția, ceangăi din Ardeal, poloni și germani, așa că în veacul următor românii erau amenințați să-și piardă precumpănirea numerică în această regiune din nordul Moldovei*”⁸; modificările frontierei în această parte a Imperiului habsburgic și austro-ungar, în contextul raporturilor internaționale cu Rusia țaristă, Imperiul otoman și România; disputa româno-rusă (sovietică) în privința frontierei dintre cele două state în spațiul Bucovinei; prezentarea și analiza structurilor grănicerești destinate pazei și apărării frontierei în această parte a țării, în acord cu legislația internă, cu misiunile încredințate în timp de pace de către ministerele în compunerea cărora intrau trupele de grăniceri, subordonare privită sub aspect administrativ și operativ; prezentarea contextului și a condițiilor în care trupele române de grăniceri au fost instalate pe frontiera cu URSS în anul 1948. *Motivația alegerii temei* are o *parte obiectivă*: studiul, analiza și prezentarea aspectelor legate de frontieră într-un spațiu geografic românesc disputat de către imperiile secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, apoi româno-rus (sovietic), cu toate consecințele tragice pentru România și populația românească rămasă în afara granițelor firești, *partea subiectivă* a demersului rezidând în data de apartenență tradițională la spațiul geografic supus analizei și la o structură militară destinată îndeplinirii misiunii de pază și de apărare a frontierei de stat. Ambele aspecte mi-au facilitat demersul științific, în sensul unei abordări a problematicei cu o motivație involuntară, cu pasiune, curiozitate și dorință de a înțelege tot ce s-a întâmplat în acest spațiu de la 1775 până în prezent. Demersul științific mi-a fost ușurat de cunoașterea detaliată a spațiului geografic analizat din perspectiva frontierei și acțiunii grănicerilor.

Pentru elaborarea lucrărilor publicate și finalizarea tezei de doctorat am utilizat o amplă bibliografie generală și de specialitate, indicată în cadrul tezei de doctorat, așa numitele izvoare istorice edite, dar mai ales izvoarele inedite identificate în fondurile arhivistice naționale. Fondurile Corpului grănicerilor, Comandamentului Corpului grănicerilor, Comandamentului Trupelor de Grăniceri, ale regimentelor 3 și 8 grăniceri, sunt, din punctul nostru de vedere, izvoare istorice inedite. Susținem această afirmație prin aceea că lucrările elaborate până în prezent în privința istoriei grănicerilor în general, a celor două regimente, 3 și 8 grăniceri, oferă informații generale, dovadă clară că aceste fonduri arhivistice din cadrul Serviciului Istoric al Armatei nu au fost utilizate, prin urmare nici cea mai mare parte a problematicei abordate de către noi în teza de doctorat.

Pentru îndeplinirea scopului și obiectivelor propuse și urmărite, unele modificate în perioada de studiu și elaborare a lucrării, am structurat teza de doctorat în 6 capitole, utilizând metoda cronologică în abordarea problematicei frontierei și acțiunii grănicerilor.

Pentru o sintetizare a informațiilor și facilitarea înțelegerii unor aspecte prezentate și analizate, am realizat un număr mare de anexe, care au scopul de a completa într-o altă manieră partea de text, de a oferi date detaliate privind structurile grănicerilor implicați în supravegherea, paza și apărarea frontierei României în general, a spațiului analizat în special, încadrarea și dotarea materială a acestora, dislocările succesive, ș.a.

⁸ I. Lupaș, *Istoria unirii românilor*, Fundația Culturală „Principele Carol”, București, 1938, p.206

Demersul științific întreprins și finalizat este rezultatul unei constante și eficiente colaborări cu conducătorul de doctorat, cu membrii comisiei de îndrumare din cadrul Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, sprijinului primit din partea personalului instituțiilor deținătoare de fonduri arhivistice, din București, Suceava, Pitești, cărora le aduc, pe această cale, cuvenitele mulțumiri.

Consider demersul științific întreprins ca un început, pe care doresc să-l continui, având în vedere izvoarele istorice existente care nu au fost identificate până în prezent, găsirea altor aspecte care țin de activitatea structurilor de grăniceri în acest spațiu, de colaborarea și cooperarea cu toate structurile care au atribuții în domeniul apărării, securității, siguranței și ordinii publice, pentru a formula eventuale propuneri pentru activitatea prezentă și viitoare.

CAPITOLUL 1

LEGISLAȚIA ROMÂNEASCĂ PRIVIND FRONTIERA DE STAT ȘI TRUPELE DE GRĂNICERI PÂNĂ ÎN ANUL 1948

Între inițiativele legislative și reglementările din cele două principate, s-au aflat și cele referitoare la paza și apărarea frontierei de stat, locul și rolul structurilor destinate să îndeplinească asemenea misiuni. Prevederile *Regulamentului ostășesc*, elaborate în acord cu reglementările Tratatului de la Adrianopol din 2/14 septembrie 1929, care trasa ca misiune principală a armatei „*spre a asigura paza hotarelor contra a tot ce ar putea vătămă comerțul și cordonul sanitar*”⁹, erau considerate depășite, astfel că noii domnitori numiți la București și Iași, în baza Convenției de la Balta Liman, din 1/13 mai 1849, s-au preocupat, atât cât era posibil, să pună pe noi baze, problema pazei frontierei, tot mai mult supusă acțiunilor agresive ale elementelor ostile statelor românești. Reglementările privind regimul frontierei de stat în spațiul românesc își au originea la 23 iulie 1850, când în Țara Românească, domnitorul Barbu Știrbei (1849-1853, 1854-1856) a aprobat „*Legiuirea pentru organizația grănicerilor*”¹⁰, urmată de un regulament de aplicare a legii, denumit „*Reguli generale pentru străjuirea granițelor*”, pentru care, în atribuțiile inspectorului și comandanților de companii, erau prevăzute aspectele referitoare la contabilitate și uniforma grănicerilor. Textul legiurii conținea precizări privind responsabilitățile șefilor punctelor de trecere a frontierei, inclusiv obligativitatea de a supraveghea activitatea vameșilor, în special în privința controlului persoanelor și a mijloacelor de transport, care se ocupau cu introducerea ilegală în țară a armelor și munițiilor. Și în Moldova, domnitorul Grigore Alexandru Ghica (1849-1853) a organizat după aceleași principii structura de grăniceri, efortul fiind concentrat la frontiera cu imperiile țarist și habsburgic, în punctele favorabile de trecere a Prutului și în lungul trecătorilor din Carpații Orientali. Dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor al celor două principate române în ianuarie 1859, a marcat o nouă perioadă în organizarea și activitatea grănicerilor români. Elementul de noutate, care apare în anul 1862, l-a constituit desființarea, la 28 martie, a structurilor grănicerești de la granița dintre Moldova și Țara Românească, cât și a punctelor de trecere de la Focșani, Văleni, Galați și Brăila.

⁹ Apud, Lt. colonel V. Nădejde, *Centenarul renașterii armatei române (1830-1930)*, Tipografia Cultura Românească, Iași, 1930, p. 38

¹⁰ Apud, Victor Ailenei, *Retrospectivă în Istoria grănicerilor români și a Poliției de frontieră române*, Editura ProTransilvania, București, 2001, p.35

Legea pentru organizarea puterii armate în România, din noiembrie 1864, a prevăzut ca în timp de pace, grănicerii, alături de dorobanți, să facă parte din corpul milițiilor, iar în timp de război din armata de operații. Actul juridic a fost modificat la 1/13 martie 1866 prin *Decretul nr. 379*, astfel fiind desființate inspectorii de grăniceri. Batalioanele de grăniceri au fost trecute în subordinea diviziilor teritoriale, fiind desființat un batalion și 5 companii de grăniceri, măsură care s-a dovedit a fi în detrimentul siguranței frontierei. În anul 1868, a fost adoptată o nouă *Lege de organizare a puterii armate în România*, conform căreia dorobanții și grănicerii au fost considerați miliția activă. Deosebit de importantă pentru activitatea grănicerilor, a fost elaborarea și aprobarea unui *Regulament asupra serviciului grănicerilor*, care a prevăzut în detaliu modul de executare a serviciului de pază a frontierei. Legea din martie 1872 a fost drastică și nedreaptă în privința trupelor de grăniceri, structurile existente fiind încadrate în unitățile de dorobanți, astfel că după această dată „*Paza graniței este făcută acum de către companiile de dorobanți din plășile limitrofe frontierei.*”¹¹ Măsurile de pază a frontierei stabilite în anul 1872 au rămas în vigoare până în anul 1898, când a fost adoptată măsura ca această sarcină să revină unităților de infanterie din cadrul armatei permanente. Regulamentul, în acord cu prevederile legii, detalia aspectele privind modul de executare a pazei frontierei, drepturile și obligațiile grănicerilor, modul de rezolvare a unor situații și de întreținere a armei, relațiile cu grănicerii satatelor vecine, ș.a.

Organizarea Corpului grănicerilor a fost schimbată în anul 1912, prin *Inaltul Decret nr. 1744* din 19 martie, intrat în vigoare la 1 aprilie, iar la 19 iulie, prin *Inaltul Decret nr. 3510*, a fost promulgat *Regulamentul serviciului grănicerilor*, primul din istoria acestei arme. În anul 1915, pe baza raportului ministrului finanțelor, la 26 februarie, prin *Decretul nr. 501*, au fost aduse unele modificări la legea de organizare a Corpului grănicerilor și a fost aprobat un *Regulament al Legii de reorganizare a Corpului grănicerilor*.¹² Legea din anul 1915 a rămas valabilă până în anul 1947, când în contextul schimbării regimului politic din România a fost elaborată o nouă lege. Atribuțiile și responsabilitățile grănicerilor după încheierea Războiului de Integritate se regăsesc în diferite legi, decrete, ordine și regulamente ale unor ministere, departamente sau servicii, care își desfășurau activitatea în zona de frontieră: vămilor, grănicerilor, vânătorului și pescuitului, regiei monopolurilor statului, Codului silvic, poliției porturilor, ș.a. În perioada celui de al Doilea Război Mondial, prin *Înaltul Decret nr. 769* din 22 martie 1941, au fost aduse unele modificări la prevederile legii pentru organizarea Corpului grănicerilor, fiind în atenție articolul 40 din legea adoptată în 1915, care se completa cu aspecte referitoare la drepturile grănicerilor și urmașilor acestora în caz de invaliditate sau deces pe timp de război. Schimbarea legii din anul 1915 a survenit în anul 1947, în contextul semnării de către România a Tratatului de Pace de la Paris din 10 februarie același an, al schimbărilor la nivelul tuturor structurilor militare. În *Legea nr. 208*, aprobată prin *Inaltul Decret nr. 1259* din 21 iunie 1947¹³, s-a prevăzut că trupele de grăniceri făceau parte integrantă din forțele armate ale țării, păstrând organizarea cu caracter pur militar, fiind supuse tuturor dispozițiilor, legilor și regulamentelor militare. Legea consfințea impunerea numărului de 20.000 ofițeri, subofițeri, maiștri militari, civili și trupă de către Comisia Aliată (sovietică) de Control și prevederile Tratatului de Pace de la Paris din 11 februarie 1947, precizând că întreținerea operativă a acestor forțe se făcea conform ordinelor Ministerului Apărării Naționale, prin Marele Stat Major, pe baza planurilor elaborate de către această structură.

CAPITOLUL 2

¹¹ Apud, Lt. Colonelul V. Nădejde, *op.cit.*, p.159

¹² *Monitorul Oficial*, nr. 263, 27 februarie 1915, pp. 11746-11749

¹³ *Monitorul Oficial(partea I-a)*, nr. 142, 25 iunie 1947, p. 5158

FRONTIERA BUCOVINEI CU STATELE VECINE PÂNĂ LA SFÂRȘITUL RĂZBOIULUI DE ÎNTREGIRE

Anul 1711 a marcat prima recunoaștere de către Rusia a frontierei Moldovei pe Nistru, Tratatul de la Luțk prevăzând că „*pământurile Moldovei, după vechea hotărnicie moldovenească, asupra cărora domnul va avea stăpânire ...se întind până la Nistru.*”¹⁴

Secolul al XVIII-lea a fost marcat de numeroase confruntări între imperiile vecine, teritoriul statelor românești fiind transformat în teatru de război, parte din acesta reprezentând obiectul împărțirii între ele în funcție de scopurile geopolitice și geostrategice urmărite. Într-un asemenea context, în urma războiului ruso-otoman din anii 1768-1774, Imperiul otoman înfrânt a cedat Curții de la Viena, cu acordul tacit al Rusiei țariste, la 7 mai 1775, partea de nord-vest a Moldovei, denumită după aceea Bucovina. Convenția din 7 mai a fost completată la 12 mai (același an) cu noi prevederi, conform cărora Poarta otomană continua să stăpânească Hotinul. Delimitarea frontierei între Moldova și Imperiul habsburgic, în spațiul de 10.441 km², s-a realizat în vara și toamna anului 1775 prin marcarea în teren cu borne. La 30 iunie 1776, a fost încheiată o nouă convenție austro-otomană în care se prevedeau: punctele de trecere a frontierei, efectivele părților care puteau staționa în zona de frontieră, trecerea frontierei doar pe bază de pașaport prin punctele stabilite, modul de judecare a încălcării regimului de frontieră de către reprezentanții domnului Moldovei, guvernatorului Bucovinei și al comandantului raialei Hotin.

Frontiera Bucovinei cu Moldova a fost relativ stabilă până în anul 1812, când, în contextul războiului ruso-otoman din anii 1806-1812, prin Pacea de la București din 16/28 mai¹⁵, conform prevederilor articolului 4, spațiul dintre Prut și Nistru, aparținând Moldovei, Bugeacul și Hotinul, cu întreg teritoriul fostei raiale, a fost încorporat de către Rusia țaristă. Frontiera de est a Bucovinei, între Prut și Nistru, era o problemă care s-a reglementat între imperiile țarist și habsburgic, apoi austro-ungar, fără a interveni modificări de substanță până la Primul Război Mondial. Frontiera României cu Rusia în Bucovina a devenit subiect de discuție și negociere între guvernul de la București și cel de la Petrograd în perioada 1914-1916, în contextul convorbirilor privind aderarea României la Antanta.

Pentru negocierile cu Rusia în privința frontierei în Bucovina, I.I.C. Brătianu a utilizat un „*Memoriu privitor la fruntariile Bucovinei*”¹⁶, elaborat de către Iancu Flondor în februarie 1915, în contextul în care Partidul Național Democrat Ucrainean de la Lvov emitea pretenții asupra unei părți din Bucovina, în perspectiva creării unui stat ucrainean care să cuprindă și partea de est a Galiției.

După negocieri îndelungate, în care partea română a reușit să-și impună punctul de vedere viitorilor aliați, la 4/17 august 1916, a fost încheiată Convenția politică dintre România și statele Antantei - Anglia, Franța, Italia și Rusia, pentru care, în privința delimitării frontierei în Bucovina a fost prevăzut: „*Linia de delimitare va începe pe Prut, de la un punct de pe frontiera actuală dintre România și Rusia, aproape de noua Suliță și va urca râul până la*

¹⁴ Constantin M. Atanasescu, *Frontierele României. Studiu geografic-istoric-politic și militar*, Tiparul Cavaleriei, Sibiu, 1932, p. 9

¹⁵ Pe larg în, Dr. Ion Jarcuțchi, *Tratatul de pace ruso-turc de la București(1812): preliminari și finalitate*, în *Akademios*, nr.2(25), iunie 2012, pp.10-16

¹⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale, *fond Iancu Flondor*, dosar nr. 15, f. 1-12

frontiera Galiției, la confluența Prutului cu Ceremușul. Apoi ea va urma frontiera dintre Galiția și Bucovina și frontiera dintre Galiția și Ungaria până la punctul Stog(cota 1655). ”¹⁷

Problema Bucovinei, a viitoarelor sale frontiere a apărut după Marea Revoluție Socialistă din 25 octombrie/7 noiembrie 1917, când, pe fondul intrării în disoluție a armatei ruse, la 9/22 ianuarie 1918 s-a proclamat Republica Populară Ucraineană, care revendica teritorii, atât din fostul Imperiu țarist cât și din Austro-Ungaria. Pe fondul unei situații geopolitice și geostrategice complicate, la 27 ianuarie /9 februarie 1918, conducerea de la Kiev a semnat tratatul de pace cu Puterile Centrale la Brest Litovsk, prin care era stabilită frontiera de est a Germaniei și Austro-Ungariei cu noul stat creat, astfel că Bucovina rămânea în compunerea Austro-Ungariei având ca vecinătate în continuare România și nou proclamată Republică Democratică Moldovenească Independentă. După încheierea tratatului de la Brest Litovsk, Austro-Ungaria și Republica Populară Ucraineană au încheiat un acord secret prin care guvernul de la Viena se angaja să unifice Galiția și Bucovina într-o singură structură administrativ-teritorială, subordonată direct împăratului. La 4 /17 iulie 1918, Austro-Ungaria a anulat înțelegerea sub pretextul întârzierii de către Ucraina a livărilor de cereale, dar istoriografia ucraineană apreciază că atitudinea a fost determinată de acțiunea poloneză, mult mai influentă la Viena și Berlin. Cert este că ambele tratate de la Brest Litovsk din anul 1918, avându-l în vedere și pe cel cu Rusia din 18 februarie/3 martie, nu au influențat frontiera Bucovinei. Lucrurile au stat altfel în contextul semnării Păcii de la București, la 24 aprilie/7 mai 1918, tratatul impus României prevăzând, modificări de frontieră în zona montană și în partea de sud și est a Bucovinei. Lucrurile au luat un nou curs în toamna anului 1918, când, pe fondul previzibilei înfrângeri a Puterilor Centrale, la 16/29 octombrie Carol I de Habsburg a lansat cunoscutul manifest *Către popoarele mele credincioase*, în care a lansat ideea federalizării imperiului în șase state independente, în privința Bucovinei, preconizându-se ca locuitorii acesteia să opteze pentru unul din cele șase state. Pe acest fond al luptei pentru teritorii, în Parlamentul de la Viena s-a dat lupta între reprezentanții românilor și ucrainenilor în privința soartei acestui teritoriu. Capitularea Germaniei la 29 octombrie/11 noiembrie 1918, a deschis calea luptei pentru unitate națională a românilor din fostul imperiu austro-ungar, iar prevederile Convenției de armistițiu semnate la Compiègne anulau tratatul de pace de la București din anul 1918, astfel că și frontiera Bucovinei cu România revenea formal la situația anterioară semnării. Conferința de pace de la Paris a luat în dezbatere și problemele teritoriale ale fostului imperiu austro-ungar, în cadrul cărora teritoriul Bucovinei a făcut obiectul unor ample discuții, în cele din urmă ajungându-se la un acord, frontiera româno-polonă, la limita nordică a acestei provincii istorice românești fiind stabilită prin Tratatul de la Saint Germain, încheiat cu Austria la 10 septembrie 1919. La 1 aprilie 1914, paza frontierei de stat era încredințată Regimentului 1 grăniceri - care, conform bugetului pentru anul financiar 1914/1915, a putut să mai înființeze începând cu acea zi încă două companii, ceea ce a determinat o reîmpărțire a sectoarelor de pază, realizându-se astfel o creștere a densității forțelor și mijloacelor pe kilometru de graniță. În anul 1915, s-a înființat Regimentul 2 grăniceri, cu reședința la Galați, în cadrul căruia Batalionul 3 Grăniceri Burdujeni, aflat în spațiul care face obiectul analizei noastre, avea companiile 3-5 dislocate la Cornul Luncii, Burdujeni și Dorohoi. Odată cu mobilizarea armatei în august 1916, cele două regimente de grăniceri au fost operaționalizate și dislocate în subordinea unor mari unități pentru participarea la operațiile militare conform planului de campanie pus în aplicare. În condițiile din vara și toamna anului 1916, ca de altfel pe întreaga durată a războiului, paza frontierei a revenit părților sedentare a celor două regimente de grăniceri. Paza frontierei cu Rusia țaristă și a Bucovinei era deosebit de importantă în principal pentru combaterea contrabandei cu

¹⁷ *România în războiul mondial, 1916-1919*, vol. I, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, București, 1934, p.10

animale și produse de tot felul, practică de către militarii ruși, a căror activitate era greu de contracarat în condițiile în care acționau în forță, dar și a birocrăției noastre. La 1 aprilie 1917 s-a stabilit o nouă ordine de bătaie și organizare a Corpului grănicerilor și a forțelor destinate pazei frontierei. Această organizare și dislocare a subunităților de grăniceri pază s-a menținut până la 15 august 1917, zi în care fostele sectoare de pază au redevenit companii de pază, iar zona de frontieră cu Bucovina și Rusia împărțită în două sectoare, fiecare sub comanda unui maior. Structurile de grăniceri pază din această parte a țării și-au îndeplinit misiunile încredințate în această organizare și dislocare până în primavara anului 1918, fiind puțin implicate în evenimentele determinate de acțiunea trupelor ruse din spațiul dintre Carpații Orientali și Nistru. Unirea Basarabiei cu România, prin decizia istorică a Sfatului Țării de la Chișinău în ziua de 27 martie/9 aprilie 1918, a avut printre urmări și extinderea frontierei care trebuia apărată de către trupele de grăniceri pază. Prin urmare, a fost organizat Regimentul 3 grăniceri, conform prevederilor *Înaltului Decret nr. 895* din 15/28 aprilie 1918, prin transformarea Regimentului 8 vânători, reședința noii unități rămânând în Botoșani. Sectorul de pază încredințat regimentului, care era între Napadova (pe Nistru) și Zboina Neagră în Munții Vrancei. În vara și toamna anului 1918 în activitatea Regimentului 3 grăniceri a fost o relativă stabilitate, activitățile s-au desfășurat fără perturbări și evenimente deosebite, în condițiile în care unitățile erau implicate în asigurarea ordinii interne în spațiul dintre Carpații Orientali și Nistru. Pe fondul situației pe fronturile din Europa, la 27 octombrie/9 noiembrie 1918 regele Ferdinand I a semnat *Înaltul Decret nr. 3179*, prin care se ordona mobilizarea armatei, inclusiv a regimentelor de grăniceri, în conformitate cu *Instrucțiuni secrete asupra mobilizării unităților Corpului grănicerilor*. Mobilizarea regimentului s-a executat concomitent cu acțiunile desfășurate în cadrul Diviziei 8 în Bucovina și nordul Basarabiei. Acțiunile Diviziei 8 infanterie pentru luarea sub control a teritoriului Bucovinei, s-au desfășurat în perioada 26 octombrie/8 noiembrie-14/27 noiembrie 1918, cu unitățile organice, cele de grăniceri și jandarmi subordonate operativ. Ziua de 2/15 noiembrie 1918 poate fi considerată ca cea în care companiile 1-6, rămase în subordinea efectivă a comandantului Regimentului 3 grăniceri, au început să îndeplinească misiunile specifice în acord cu legislația în vigoare, dar și cu ordinele celor doi comandanți de divizie. Misiunile subunităților de grăniceri erau dintre cele mai diverse și imprevizibile, având în vedere ineditul situațiilor apărute. Până la sfârșitul anului 1918 pe frontiera Bucovinei și în nordul Basarabiei au fost instalate și organele vamale, care au început imediat activitatea, grăniceri au executat observarea evenimentelor de la est de Nistru, inclusiv prin trimiterii de agenți, transmițând rapoarte interesante în legătură cu confruntările dintre bolșevici și adversarii acestora, fiind subliniată cruzimea primilor după obținerea unor succese, prin executarea fără judecată a adversarilor, însușirea bunurilor aparținând proprietarilor, astfel că cei supuși terorii încercau să treacă în Basarabia și Bucovina. Perioada ianuarie-mai 1919 a fost deosebit de încărcată în evenimente pentru România, armata de operații și subunitățile de grăniceri în general, pentru cele ale Regimentului 3 grăniceri pază în special. Situația cea mai grea pentru Regimentul 3 grăniceri pază a fost în nordul Basarabiei, unde s-a înregistrat o mare intensitate și densitate a acțiunilor militare provocate de către bolșevici: Atachi (6-11/19-24 ianuarie 1919), Hotin (9-19 ianuarie/22 ianuarie-1 februarie 1919). Preocuparea pentru întărirea apărării pe Nistru și în nordul Bucovinei a fost o constantă a Marelui Cartier General, comandantului Corpului 4 armată și al Diviziei 8 infanterie, dovadă fiind ordinele emise pentru fortificarea alinamentului pe care se găseau trupele și în adâncime, realizarea unei linii principale de rezistență în adâncime și crearea rezervelor la dispoziția comandantului corpului de armată și comandanților de divizie. Evoluția situației militare din Galiția în primavara anului 1919 a impus prezența militară românească în Pocuția, în perioada 23 mai-24 august 1919, o perioadă interesantă pentru istoria României în general, pentru cea a Diviziei 8 infanterie și a unităților subordonate operativ acesteia și, nu în ultimul rând, a Regimentului 3 grăniceri. Pe

măsura stabilizării situației din acest spațiu, a stabilirii traseului frontierei dintre România și Polonia, s-a decis evacuarea Pocuției de către armata română. Evacuarea grănicerilor din Pocuția a început la 17 august 1919, încheiată în ziua de 24 august. Se încheia astfel participarea grănicerilor români la operațiunile din Pocuția, unde îndeplinise misiuni de restabilirea și menținerea ordinii în zonele de responsabilitate stabilite, în timp ce alte forțe ale regimentului de grăniceri au executat misiunile specifice acestor trupe pe frontiera de nord a Bucovinei, acolo unde au revenit definitiv, după o perioadă de câteva luni în care locul și rolul lor fusese diminuat prin utilizarea trupelor operative nemijlocit pe frontieră sau pe linia de demarcație din Galiția. Perioada 26 august-20 octombrie 1919 poate fi considerată intervalul de timp în care Regimentul 3 grăniceri a reintrat în starea de normalitate în privința acțiunilor și activităților desfășurate, în condițiile în care, conturându-se configurația frontierei României întregite, prevăzută în tratatele de pace încheiate în cursul aceluși an, locul unităților operative din zona de frontieră, care își grupase forțele mai în adâncime, a fost luat de către unitățile de grăniceri. În linii generale, la 20 octombrie 1919 subunitățile Regimentului 3 grăniceri erau instalate până la nivel de pichet în sectoarele și locurile stabilite, din acel moment începând activitățile specifice, legale, referitoare la paza frontierei de stat, la controlul trecerii acestora prin punctele stabilite. În perioada care a urmat, până la sfârșitul lunii martie 1921, a avut loc trecerea grănicerilor de la starea de război la cea de pace, astfel se poate aprecia că 1 aprilie 1921 marchează un nou început în istoria armatei române în general, a trupelor de grăniceri în special, având în vedere schimbările din viața internațională, când statele, cele vechi și cele noi, în noua lor configurație, au trecut la o nouă etapă de evoluție, prima preocupare fiind ștergerea, atât cât se putea, a urmărilor războiului. În anul 1918, după 146 de ani de când frontiera dintre Polonia și Moldova fusese desființată prin noile granițe, stabilite în urma împărțirii Poloniei între puterile europene, evoluția situației geopolitice și geostrategice în Europa a creat condițiile revenirii la vecinătatea dintre români și polonezi. Poziția românilor bucovineni în privința viitoarei frontiere a acestei părți de țară a fost clar exprimată în Declarația de Unire din 15/28 noiembrie 1918, în care se hotăra „*Unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României.*”¹⁸ Prezența militară românească în Pocuția era un avantaj pentru guvernul de la București în privința viitoarelor abordări referitoare la frontieră, în condițiile în care lucrurile erau destul de bine conturate. Problema Bucovinei a fost înscrisă în Tratatul de la Saint Germain, semnat de către 17 state la 10 septembrie 1919, dar au fost finalizare abia în anul 1920, prin Tratatul de la Sevres din 10 august 1920, erau înscrise în Articolul 3 al tratatului și detaliate în paragraful 6. Problemele de frontieră dintre cele două state au făcut obiectul unor discuții și negocieri româno-polone, fiind încheiate câteva convenții, care au fost în cele din urmă reglementate prin semnarea la București, la 17 mai 1935, a *Protocolului româno-polon de delimitare a frontierei*¹⁹ dintre cele două state. Ulterior, a fost realizată o descriere detaliată a frontierei româno-polone, bazată pe marcarea în teren a acestora cu întregul sistem de borne, conform reglementărilor internaționale, fapt ce a permis o corectă executare a misiunilor de către trupele de grăniceri ale ambelor state.²⁰ Situația în zona de frontieră româno-polonă a rămas constantă până spre sfârșitul lunii septembrie 1939, când - în condițiile ocupării teritoriului polonez de către Germania hitleristă și URSS - s-a produs o modificare esențială sub aspectul vecinătăților.

CAPITOLUL 3

¹⁸ Apud, *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România, 1917-1918. Documente*, Editura Hyperion, Chișinău, 1995, p. 335

¹⁹ Interesele României în texte de drept internațional public, *op.cit.*, p. 637-674

²⁰ Pe larg în Dr. Grigore Stamate, *op.cit.*, pp.292-312

REGIMENTUL 3 GRĂNICERI PE FRONTIERA DE NORD A ROMÂNIEI ÎN PERIOADA 1921-1939

Perioada interbelică, aparent liniștită în planul relațiilor internaționale, a constituit intervalul de timp în care trei dintre statele vecine României - URSS, Ungaria și Bulgaria, nu recunoșteau *de facto* frontiera României întregite, aspect evident în toate manifestările interne și internaționale ale acestora, în raporturile bilaterale încordate și prin sistemul de alianțe politice și militare realizat. Deși se apreciază că anul 1921 marchează începutul unei perioade în care componenta militară și-a diminuat semnificativ locul și rolul în relațiile României cu statele vecine considerate ca potențiale adversare, având în vedere că toate structurile trecuseră la starea de pace, pentru trupele de grăniceri de la frontiera cu URSS, Ungaria și Bulgaria, situația a fost în permanență una tensionată, acestea fiind supuse acțiunilor ostile a unor elemente militare, dar mai ales paramilitare, acțiunilor grupurilor infracționale și încercărilor de infiltrare a elementelor de propagandă și destabilizatoare. Toate acestea au impus măsuri concrete în privința menținerii unei capacități de reacție adecvate, din păcate nu totdeauna realizată la nivelul nevoilor și cerințelor, constrângerile bugetare fiind cel mai des invocate, cel puțin până în anul 1934. Regimentul 3 grăniceri, având ca sector de pază întreaga frontieră cu Cehoslovacia, Polonia și parte din cea cu URSS, în spațiu fluvial și terestru, Bucovina și partea de nord a Basarabiei, s-a aflat în postura de a beneficia de o relativă liniște la frontiera româno-cehoslovacă și româno-polonă, cu una tensionată la cea româno-sovietică, în special în sectorul Hotin. Vara anului 1921 a marcat o activitate laborioasă a structurilor abilitate pentru delimitarea în teren a frontierei cu Polonia, Cehoslovacia și Ungaria, iar în anii care au urmat din diferite considerente, mai mult sau mai puțin justificate, în dislocarea subunităților Regimentului 3 grăniceri s-au produs multe modificări.

Nevoile operative, cu siguranță mai bine cunoscute la eșaloanele superioare, justifică cea mai mare parte a măsurilor adoptate, dar rămâne discutabil, credem că nepotrivit chiar, momentul producerii schimbărilor, în condițiile când vremea rece era unul dintre „inamicii” acestor schimbări. Înființarea Regimentului 7 grăniceri Baia Mare, care a luat în compunere Batalionul 3 al Regimentului 3 grăniceri, a dus la restrângerea sectorului de pază al acestuia, care a fost în acord cu o cerință de bază a dislocării și stabilirii misiunilor, caracteristicile geografice ale teritoriului național (Anexa nr. 1). Noi modificări în subordonarea și structura organizatorică a regimentului au survenit în anul 1937 când, începând cu 1 aprilie, Corpul grănicerilor a fost subordonat Inspectoratului general de armată nr. 2. Anul 1938 a marcat intrarea într-o nouă etapă a societății românești, odată cu adoptarea Constituției din februarie, când regele Carol al II-lea a instaurat ceea ce istoria numește „dictatura regală”. La 2 octombrie, prin *Înaltul Decret nr. 828/1938*, subunitățile de pază au fost constituite în grupuri de grăniceri pază, iar celelalte subunități au intrat în compunerea diviziilor de acoperire, contopindu-se cu unități de infanterie. În baza noii organizări ai armatei de uscat și Corpului grănicerilor, structurile care nu erau în compunerea Grupului 3 grăniceri pază, au fost constituite într-o unitate care a păstrat numele de Regimentul 3 grăniceri, care la 26 octombrie 1938 s-a contopit cu Regimentul 69 infanterie Suceava, sub numele de *Regimentul 3 grăniceri „Ioan Vodă cel Cumplit”*. Misiunile de pază reveneau *Grupului 3 grăniceri pază*, ale cărui batalioane și companii rămăseseră în aceeași organizare și dislocare, schimbările în personal fiind puține, neafectând capacitatea lor de acțiune. Agresiunea Germaniei hitleriste împotriva Poloniei, declanșată la 1 septembrie 1939, urmată de cea a URSS la 17 septembrie, a avut ca efect un flux masiv de refugiați polonezi, militari și civili, situație care a pus grănicerii de la frontiera româno-polonă într-o situație inedită în privința aplicării legislației în vigoare. Analiza situației a impus factorilor de decizie politică să stabilească ministerele care trebuiau să declanșeze pregătirile pentru o eventuală primire a unui număr mare de refugiați civili și

militarie - Ministerul de Interne trebuia să aibă locul și rolul principal, trebuind să colaboreze și să coopereze cu structurile Ministerului Apărării Naționale existente în Bucovina, unde Divizia 8 infanterie trecuse deja la punerea în aplicare a unor măsuri de ridicare a capacității de acțiune. Prin urmare, Ministerul de Interne de la București, prin generalul Gabriel Marinescu, secretar de stat în acest minister, a evaluat corect perspectiva problemei fluxului de refugiați către România prin Bucovina. Pentru coordonarea tuturor activităților legate de primirea refugiaților polonezi, la 12 septembrie 1939 generalul Gabriel Marinescu a emis un nou *Ordin circular nr. 1*, care a fost transmis structurilor care urmau a fi implicate în această complexă și complicată acțiune, care includea și Regimentul 3 grăniceri.

Întreg spațiul în care urmau a fi primiți refugiații polonezi a fost împărțit în trei sectoare, pentru fiecare dintre acestea stabilindu-se itinerariile de deplasare ale oamenilor, vehiculelor și autovehiculelor - civile și militare. În ziua de 15 septembrie 1939, când autoritățile politice și militare - române și poloneze - conveniseră asupra condițiilor în care urma să se realizeze primirea refugiaților, generalul Gabriel Marinescu a emis *Ordinul circular nr. 2*, transmis rezidenței regale a Ținutului Suceava și structurilor militare din această unitate teritorial-administrativă, în care se arăta că: „*Se admite intrarea în țară a populației civile cu controlul actelor, iar pentru unitățile militare – cu condiția a fi dezarmate la frontieră - se vor lua măsuri de control sanitar și eventual hrănirea și cazarea refugiaților.*”²¹ Fluxul masiv de refugiați a început la data de 18 septembrie 1939, ceea ce a făcut imposibil executarea controlului documentelor, luarea în evidență a celor intrați în țară, eliberarea așa numitelor „*bilete de locație*”, astfel că, neoficial, frontiera româno-polonă era una deschisă, existând pericolul și temerea intrării în țară a elementelor nedorite, dezertorilor, infractorilor și agenților sovietici. Ziua de 28 septembrie 1939 este considerată ultima în care autoritățile române au întreprins măsuri organizatorice în zona de frontieră pentru primirea refugiaților polonezi. Înaintarea trupelor sovietice pe teritoriul polonez a creat o situație de insecuritate la frontiera de nord a României, intenționat sau din eroare, subunități ale Armatei Roșii intrând temporar în Bucovina. Trecerea refugiaților din Polonia în România prin sectorul Grupului 3 grăniceri pază este interesantă și necesar a fi studiată, în condițiile în care, după anul 1936, frontiera de nord a țării în general, cea din Bucovina în special, a fost tranzitată de un mare număr de refugiați proveniți inițial din Germania, apoi din Austria, Cehoslovacia și, în cele din urmă, din Polonia.

CAPITOLUL 4

GRĂNICERII ROMÂNI PE FRONTIERA CU URSS ȘI TERITORIUL POLONEZ OCUPAT DE CĂTRE GERMANIA ȘI URSS

Instalarea grănicerilor sovietici la frontiera de nord a României în octombrie 1939, a fost un factor major de insecuritate pentru teritoriul național, având în vedere lipsa obstacolelor naturale care să îngreuneze acțiunile elementelor ostile, din ce în ce mai numeroase. Incidentele, extinse spațial și la frontiera de nord a Bucovinei, au crescut în intensitate începând cu luna octombrie 1939, atingând apogeul în anii 1940 și 1941.

O sinteză a acțiunilor armate ale elementelor ostile, de pe teritoriul URSS și din interior, evidențiază că în perioada 1918-1941, asupra grănicerilor și teritoriului României au fost executate următoarele acte provocatoare:²² 46 atacuri și treceri de bande pe teritoriul nostru; 42 atacuri asupra grănicerilor români din partea bolșevicilor; 21 cazuri de eludare a legii frontierei și dreptului internațional; 46 cazuri de incitare a populației civile de pe teritoriul Basarabiei și Bucovinei contra armatei noastre; 6 cazuri de schimbare a semnelor de

²¹ *Ibidem*, f. 19

²² AMR, *fond Corpul grănicerilor*, dosar nr. 3329, f. 16-17

frontieră în detrimentul statului român; 28 cazuri de violare a spațiului aerian român de către avioane sovietice; 8 cazuri de violare a apelor românești; 25 cazuri de proteste oficiale ale grănicerilor români la care nu s-a răspuns sau nu au fost recunoscute faptele. Cu toate presiunile exercitate asupra grănicerilor români, frontiera nu a fost parasită în niciun moment, în niciun sector, dovadă fiind și pierderile înregistrate de subunitățile Regimentului 3 grăniceri: 31 morți, 22 răniți și 34 dispăruți (răpiri). Politica expansionistă a URSS în Europa a continuat în anul 1940 prin declanșarea operațiilor militare împotriva Finlandei în luna martie, ocuparea Basarabiei și părții de Nord a Bucovinei, a statelor baltice, finalizând astfel acțiunile în plan politic și militar, rezultate din prevederile pactului Ribbentrop- Molotov din 23 august 1939, cât și a celor executate în afara prevederilor acestuia. Ocuparea teritoriilor românești cedate fără luptă de către guvernul de la București, a constituit finalizarea politicii guvernului sovietic în privința Basarabiei, a cărei unire cu țara nu a fost recunoscută, actul unirii din 27 martie/7 aprilie 1918 fiind considerat „o gravă violare a poporului moldovenesc”, iar despre Bucovina se afirma, fals, că aceasta era o veche provincie autonomă austriacă, locuită în mare majoritate de ucraineni, cedată României în mod injust prin Tratatul de la Saint Germain. Până la 26 iunie 1940, niciun ordin nu a prevăzut situația creată în dimineața zilei de 28 iunie, când unele subunități au fost surprinse de invazia armatei sovietice. Mai mult, la 15 iunie 1940, în *Directiva operativă nr.18 pentru comandantul Grupului de Armate*²³ se aprecia că pe frontul de est, un atac sovietic, cu forțe importante, este foarte probabil, ca misiunea acestei structuri, în cadrul căreia erau integrate și trupele de grăniceri, era să se opună unei înaintări inamice, de la nord și est, oprind pătrunderea inamicului în Moldova și Basarabia de Sud. În momentul când s-a transmis armatelor 3 și 4 decizia guvernului de evacuare a Basarabiei și Bucovinei de Nord, ducerea rezistenței pe Prut, s-a stabilit că grănicerii și jandarmii intrau în subordinea marilor unități în fâșia cărora se aflau. Evacuarea pichetelor, plutoanelor și companiilor de grăniceri din Grupul 3 grăniceri pază s-a executat în perioada 28 iunie - 1 iulie 1940, în conformitate cu ordinele comandantului Corpului 10 armată, emise începând cu dimineața zilei de 28 iunie, când plutoanele de la Orășeni și Stăuceni au primit ordinul de a se retrage. Într-un context total defavorabil asupra imaginii sale, generat de unele acțiuni slab executate și de incidentul de la Dorohoi, până la 5 iulie 1940, Grupul 3 grăniceri pază s-a reconstituit la Suceava, unde sosise 4036 militari, așteptând ordine asupra acțiunilor viitoare. Evacuarea fără luptă a părții de nord a Bucovinei în vara anului 1940, a rămas un episod trist în istoria armatei române în general, a grănicerilor în special, în condițiile în care întreaga educație făcută ofițerilor, subofițerilor și trupeii a avut ca obiectiv principal pregătirea în vederea apărării acestui teritoriu, pentru care din 1918 până atunci, se jertfise pe timpul îndeplinirii misiunilor un mare număr de oameni.

Problema frontierei României în Bucovina a fost un aspect important de relații internaționale a țării în anul 1914. Nota ultimativă înmănată ministrului României la Moscova, Gheorghe Davidescu, în seara zilei de 27 iunie 1940, ora 10 p.m., transmisă la București la 28 iunie ora 2.47, conținea un punct distinct, prin care guvernului român i se cerea „Să transmită Uniunii Sovietice partea de Nord a Bucovinei cu frontierele potrivit cu harta alăturată.”²⁴ La 29 iunie 1940, Constantin Argetoianu, ministrul afacerilor străine, a primit de la Moscova informația că harta pe care fusese trasată frontiera din Bucovina cerută de către guvernul sovietic era la scara 1: 1.800.000, astfel că, Gheorghe Davidescu nu putuse să vadă elemente de detaliu, ulterior, cerând să i se precizeze traseul amănunțit, din cotă în cotă, i s-a comunicat că linia de demarcație trebuia să fie „De la punctul extrem sud-vest fost polon spre Șipotele, în lungul râului Suceava până la cotul râului spre sud, apoi la nord de Frătăuții Noi în direcția nord-est până la frontiera spre Basarabia în regiunea comunei

²³ AMR, *fond Marele Stat Major, Secția 3 operații*, dosar nr. 1891, f. 128-131

²⁴ Apud, AMR, *fond Marele Stat Major, Secția 3 operații*, dosar nr. 1896, f.3

Herța.”²⁵Ocuparea așa numitului Ținut al Herței²⁶, era un abuz al sovieticilor, știut fiind că acesta nu făcuse parte din Bucovina austriacă. Lucrurile au fost oarecum lămurite la 30 iunie 1940, când generalul Aurel Aldea, președintele delegației române în Comisia mixtă româno-sovietică, cunoscută și sub numele de Comisia Odessa, a transmis la București un raport din care rezulta traseul frontierei impuse. Problema stabilirii liniei de demarcație în Bucovina era departe de a fi soluționată în ziua de 1 iulie, când situația s-a complicat datorită pretențiilor formulate de către delegațiile sovietice din zona Herța și Siret. Problema liniei de demarcație în Bucovina, cât și altele în legătură cu evacuarea teritoriilor cedate, se discuta pe două canale diplomatice, cu ministerul de externe sovietic și Comisia mixtă de la Odessa, astfel că uneori lucrurile trenau mai mult decât doreau negociatorii de la contact. Delimitarea frontierei în Bucovina a fost motiv de discuții contradictorii între delegații români și sovietici, la Odessa și în punctele din sectoarele unităților sovietice și române din Bucovina, pe fondul manifestărilor agresive ale comandanților militari ruși. Problema discutării la Moscova a liniei de demarcație în Bucovina era foarte delicată pentru nou numitul ministru al României, Grigore Gafencu, în condițiile în care membri ai ambasadei germane în capitala URSS îl sfătuiau să nu ridice sovieticilor problema creată în zona Herța, să lase chestiunea pentru mai târziu, având însă grijă să-i aducă în atenție că și în Polonia, în anul 1939, sovieticii au ocupat un teritoriu destinat Germaniei, de pe care nu s-au mai retras. Situația a intrat în faza finală de rezolvare odată cu sosirea la Moscova a comisiei române pentru delimitarea frontierei, cu împuternicirea de a semna un document juridic în privința frontierei dintre cele două state. Rezultatul activității delegației române în privința delimitării frontierei în Bucovina s-a concretizat în semnarea la 14 septembrie 1940 a *Protocolului nr. 6*, document juridic, în baza căruia semnării au convenit asupra punctelor din teren care marcau limitele teritoriale ale URSS și României, neratificat de către partea română, dar care a stat la baza prevederilor Tratatului de pace de la Paris din 10 februarie 1947. Rapturile teritoriale din vara și toamna anului 1940 au avut ca efect și modificarea radicală a conturului frontierei de stat în sudul Dobrogei, Transilvania și Bucovina, astfel că a fost nevoie de o dislocare rapidă de forțe și mijloace pentru instalarea grănicerilor pe noua frontieră, unde vecinătățile se modificaseră semnificativ. La 15 ianuarie 1941, *prin Ordinul nr. 1784*, Marele Stat Major a dispus o nouă organizare a Corpului grănicerilor, în cadrul căreia s-a păstrat organizarea comandamentului corpului și brigăzilor, iar grupurile de grăniceri pază au fost transformate în regimente de grăniceri pază, păstrându-și dislocarea, cu excepția regimentelor 3 și 7 grăniceri, a căror reședință a fost mutată de la Suceava la Fălticeni și de la Alba Iulia la Blaj.

Regimentul 3 grăniceri pază, continua să se afle în zona de responsabilitate a Diviziei 8 infanterie, cu care trebuia să colaboreze și de la care primea periodic diferite ordine sau cerințe, în special în privința raportării trecherilor frauduloase și a incidentelor de frontieră. La 6 februarie 1941, Marele Stat Major a prevăzut o altă organizare la nivelul conducerii structurilor militare, astfel că *prin Ordinul nr. 101155*, brigăzile de grăniceri au fost transformate în sectoare de grăniceri. Noua structură realizată nu aducea elemente deosebite în organizarea și misiunile trupelor de grăniceri, reprezenta doar o continuare a interminabilelor dislocări și redislocări de forțe și mijloace, care generau cheltuieli, probleme sociale pentru cadrele active, condiții trai și îndeplinirea serviciului nu totdeauna mai bune pentru reangajați și trupă. La 22 iunie 1941, românii aflau despre decizia generalului Ion Antonescu de a angaja țara în război alături de Germania hitleristă, acțiunea politică și militară pregătită în secret de către structurile cu atribuții și responsabilități în domeniu,

²⁵ Apud, AMR, *fond Marele Stat Major, Secția 3 operații*, dosar nr. 1896, f.11-12; Arh. MAE, *fond 71, 1939, E2*, vol. 202, f.10

²⁶ Pe larg în, Aurelian Lavric, *Ținutul Herța: cauzele ocupației sovietice din 28 iunie 1940*, în *Glasul Bucovinei*, nr.3-4, Cernăuți, 2002, pp. 26-36

presupunând angajarea în lupte a forțelor române și germane concentrate între Carpații Orientali și Prut.

În acea zi, subunitățile Regimentului 3 grăniceri se aflau în dispozitivul de pază pe frontieră, într-o stare de alarmă permanentă, având în vedere atitudinea trupelor sovietice de la contact, batalioanele și companiile au intrat în subordinea operativă a diviziilor de infanterie și cavalerie, române și germane, intrate în dispozitiv de apărare pe Prut și frontiera terestră din Bucovina. Dintr-un „*Rezumat asupra acțiunilor întreprinse de trupele operative în sectorul regimentului, în zilele de 22-26 iunie*”²⁷, întocmit de către comanda Regimentului 3 grăniceri, rezultă că principalele acțiuni au constat în executarea de incursiuni în dispozitivul inamicului, de a descoperi situația forțelor adverse, capturarea de militari, armament și materiale, distrugerea unor puncte de observare și identificarea poziției principale de rezistență a trupelor sovietice. La frontiera din Bucovina incursiunile și acțiunile de cercetare prin luptă au fost mai ample și mai numeroase, având în vedere lipsa unui obstacol natural puternic între trupele române și cele sovietice. Deși trupele noastre au cucerit unele puncte din teren pe direcțiile menționate, păstrarea acestora nu a fost posibilă datorită ripostelor ofensive puternice ale trupelor sovietice, care au reușit să respingă subunitățile noastre pe frontieră sau chiar la sud de aceasta. Între 27 iunie și 2 iulie, ca urmare a unui ordin al comandantului Corpului grănicerilor, subunitățile de grăniceri pază nu au mai participat la acțiuni cu caracter ofensiv, executând misiunea de apărare a frontierei în condițiile unei intense acțiuni a aviației și artileriei sovietice, care au vizat inclusiv pozițiile ocupate de către pichetele și plutoanele de grăniceri. Participarea grănicerilor din Regimentul 3 la luptele din perioada 22 iunie - 2 iulie 1941, s-a soldat cu moartea a 19 oameni, direct în lupte sau ulterior în spitale, ca urmare a rănilor grav suferite, cât și a 23 de răniți, dintre care unii au fost recuperați, iar alții au rămas mutilați pe viață. Trecerea trupelor române și germane la ofensivă, eliberarea Basarabiei și a nordului Bucovinei, impunea mutarea grănicerilor pe vechea frontieră, o problemă pe cât de simplă, pe atât de greu de pus în practică, din cauza unui lanț de comandă și conducere în care erau implicate mai multe structuri: Marele Cartier General, comandamentul Corpului grănicerilor și comandamentul Armatei 3. În ziua de 9 iulie 1941, comandamentul Corpului grănicerilor, prin „*Ordinul nr. 8430*”, a dispus intrarea în dispozitiv și instalarea Regimentului 3 grăniceri pe vechea frontieră a Bucovinei și Basarabiei cu batalioanele de pază, astfel că începând cu 10 iulie, Batalionul 3 grăniceri pază a început deplasarea spre frontiera firească din această parte a țării, iar la 15 iulie grănicerii erau instalați pe vechea frontieră a Bucovinei.(Anexa nr.2)

Concomitent cu instalarea Regimentului 3 grăniceri pază pe Nistru și în nordul Bucovinei, pe frontiera temporară impusă României la 28 iunie 1940, a fost instalat, în conformitate cu *Ordinul nr. 8430* din 9 iulie 1941, Eșalonul 2 pază pentru asigurarea continuității serviciului de pază pe Prut și în sudul Bucovinei, care la 6 august 1941 cuprindea batalioanele 1 și 2 instrucție a Regimentului 2 grăniceri și Batalionul 3 din Regimentul 3 grăniceri.(Anexa nr.3)

Vechea frontieră rămânea închisă, justificarea fiind „*a împiedica orice infiltrațiuni a refugiaților și agenților sovietici de spionaj, sabotaj sau terorism, precum și un control riguros al persoanelor care trec dintr-o parte în alta.*”²⁸ Începând cu toamna anului 1941, Regimentul 3 grăniceri a intrat într-o nouă etapă a activității sale, determinată de noul context politic și militar în care s-a desfășurat războiul pe frontul din estul Europei, al relațiilor de colaborare politică, economică și militară cu Germania.

CAPITOLUL 5

²⁷ AMR, *fond Corpul grănicerilor*, dosar nr. 3024, f. 44-49

²⁸ AMR, *fond Corpul grănicerilor, Serviciul stat major, Biroul 3*, dosar nr. 3025, f.86

FRONTIERA DE NORD ȘI DE EST A ROMÂNIEI ÎN PERIOADA RĂZBOIULUI PE FRONTUL DE EST

Din vara anului 1941 până până în martie 1944, trupele de grăniceri pază s-au aflat dispuse și au îndeplinit misiunile specifice pe frontieră și linia de demarcație impusă prin Dictatul de la Viena, din 30 august 1940, în condițiile unor relații speciale cu Germania și Italia, cât și a unor continue divergențe cu Ungaria, generate de atitudinea autorităților față de românii din teritoriul cedat fără luptă și integrat statului vecin de la vest.

Urmare a respingerii trupelor sovietice la est de Bug și Nipru în toamna anului 1941, a ocupării celei mai mari părți a Peninsulei Crimeea de către mari unități germane și române, teritoriul dintre Nistru și Bug a fost dat spre administrare statului român, în condițiile convenite de comun acord cu partea germană. În acest scop, generalul Ion Antonescu, a semnat la 19 august 1941 *Decretul nr.1 pentru administrarea civilă a Transnistriei*, în care s-a prevăzut că: „*Teritoriul ocupat dintre Nistru și Bug, cu excepția regiunii Odessa, mărginindu-se spre nord cu o linie nord Moghilev, nord Jmernica, însemnată pe harta prezentului decret, intră sub administrație română.*”²⁹ Între măsurile adoptate pentru administrarea acestui teritoriu³⁰, s-a înscris și organizarea pazei frontierei de nord a Transnistriei, scop în care, la 31 decembrie 1941, Marele Stat Major român a emis *Ordinul nr. 10023/A*, în baza căruia s-a stabilit „*ca un batalion de grăniceri să ia în primire frontiera din nordul Transnistriei, cuprinsă între Nistru și Bug, de la Moghilev până la Brailov.*”³¹ Batalionul a fost subordonat din punct de vedere administrativ, al instrucției și operativ comandantului Regimentului 3 grăniceri, misiunea încredințată, fiind de „*a asigura traficul de persoane și mărfuri din acest teritoriu către nord și invers, numai pe baza unor reglementări speciale.*”³² Dislocat în întregime pe teritoriul județului Moghilev, structură administrativă creată după instaurarea administrației civile române, batalionul de grăniceri trebuia să colaboreze cu autoritățile centrale și locale din Transnistria în rezolvarea problemelor specifice zonei de frontieră. Activitatea grănicerilor din Batalionul Transnistria a fost foarte bine apreciată de către reprezentanții armatei germane, iar în semn de recunoaștere a activității acestora, parte din militari au fost recompensați în acord cu cadrul legal existent atunci. Batalionul a îndeplinit misiuni de pază în spațiul dintre Nistru și Bug până în vara anului 1943 când, pe fondul înaintării sovietice la vest de Nipru, a fost „*retras de la Moghilev din cauza apropierii trupelor sovietice și dislocat la Luduș pentru a întări densitatea pe frontieră pe această direcție împreună cu Batalionul de grăniceri pază Turda.*”³³ După scoaterea batalionului din dispozitivul de pază din nordul Transnistriei, spațiul a fost preluat de către trupele operative germane, care duceau lupte pe aliniamente succesive din teren în spațiul dintre Nipru și Bug.

Eliberarea Basarabiei și a nordului Bucovinei în vara anului 1941, urmată de instalarea autorităților române în aceste teritorii și a grănicerilor pe frontiera existentă până la 28 iunie

²⁹ AMR, *fond Corpul grănicerilor*, dosar nr. 13, f. 473

³⁰ Pe larg în, Olivian Verenca, *Administrația civilă în Transnistria 1941-1944*, Editura Vremea, 2000

³¹ AMR, *fond Corpul grănicerilor*, dosar nr. 13, f. 473

³² AMR, *fond Microfilme*, rola PII 2.1674, c. 557

³³ Sever Neagoe, *Grănicerii români în cele două conflagrații mondiale ale secolului al XX-lea*, Editura Ministerului de Interne, București, 1996, p.122

³³ Pe larg în, Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și mareșalul Antonescu*, Editura Humanitas, București, 1994

1940, a impus, în domeniul relațiilor româno-germane, o serie de reglementări în privința regimului de frontieră. Situația care se impunea a fi reglementată era cea de la granița din nordul Bucovinei, comună cu cea a Guvernământului General al Poloniei, care era asigurată de către grănicerii germani, a căror reședință se afla la Snyatin, în Pocuția, aflați sub comanda comisarului Kaiser. La data de 19 august 1941, din inițiativa comisarului german, a avut loc o întâlnire dintre acesta și comandantul Batalionului 3 grăniceri pază de la Cernăuți, context în care au fost puse în discuție de către reprezentantul Germaniei probleme care depășeau atribuțiile și competențele comandanților structurilor românești de grăniceri pază. Rezultatul imediat al inițiativei germane a fost încheierea la 1 septembrie 1941, la Cernăuți, a unei „*Convenții pentru traficul local de frontieră între teritoriile din Bucovina recucerită și teritoriile ocupate de Reichul german peste râurile Ceremuș, Prut și Nistru*”³⁴, semnată de către împuternicitul mareșalului Ion Antonescu pentru administrarea Bucovinei - generalul Cornel Calotescu și cel al Reichului german, document care a fost un prim pas în reglementarea regimului de frontieră între două state aliatare în război. Unele nevoi reale izvorâte din cooperarea și colaborarea economică și militară româno-germană la frontiera României din Bucovina, a impus părților să treacă la un alt stadiu al reglementărilor în legătură cu plutăritul pe Ceremuș și traficul de frontieră. În acest sens, Ministerul Lucrărilor Publice a elaborat un proiect de „*Convenție pentru tehnica plutăritului pe Ceremuș*”, care a fost prezentat și comandamentului Corpului grănicerilor. La 1 aprilie 1942, reprezentantul Guvernământului Provinciei Bucovina, directorul Dumitru Lumiceanu, și inspectorul superior vamal - șef al Serviciului vamal german din Snyatin, Fritz Höpener, în prezența căpitanului Ioan Măzăreanu, șeful Biroului pazei și informațiilor al Regimentului 3 grăniceri, au fost încheiate două convenții. Prima conținea o modificare a Art. 6 din Convenția privitoare la traficul local de frontieră, care urma să aibă un nou conținut: „*Comisarul circumscripției vamale sau primpretorul hotărăște asupra duratei permisului de trecere a frontierei. Acest permis nu poate depăși data de 31 decembrie 1942.*”³⁵ Cel de al doilea document, semnat în aceeași zi, în prezența maiorului Ivanciu Grigore, era o „*Convenție pentru plutăritul lemnăriei pe râurile Ceremușul Alb și Prut*”, cu caracter provizoriu, care în cadrul a 10 articole, prevedea aspectele principale ale acestei activități. Semnarea acestor documente a fost un moment benefic pentru activitatea subunităților de grăniceri pază de pe frontiera de nord a țării, fiind evitate astfel orice discuții neprincipiale între reprezentanții statului român și german. Dovada cea mai bună în acest sens, a fost că în perioada care a urmat, până în primăvara anului 1944, când această vecinătate a fost înlăturată ca urmare a înaintării armatei sovietice, nu s-a mai înregistrat vreo reclamație din partea germanilor.

La jumătatea anului 1942, la Cernăuți, a avut loc întâlnirea reprezentanților României și Germaniei pentru a discuta securizarea frontierei celor două state, comandantul Corpului grănicerilor destinând pe comandantul Regimentului 3 grăniceri, colonelul Alexandru Pelimon, să participe la discutarea problemelor de interes comun. Deosebit de interesante sunt problemele discutate de către delegația noastră la 2 și 3 iunie, mai ales întrebările și propunerile care urmau a fi adresate și înaintate delegației germane. Surprinzător, problemele erau delicate pentru delegația germană având în vedere că erau referiri concrete la: cazuri de corupție, neglijență în serviciu, favorizarea infractorilor, contrabandă cu țigări și produse alimentare, ofensă adusă României și armatei române, controlul mărfurilor și coletelor expediate de către militarii germani, controlul militarilor germani la frontieră, ș.a. Deși multe dintre problemele aduse în discuție au rămas nelămurite, iar partea germană nu a răspuns pozitiv unor propuneri românești, în finalul ședinței șefii de delegație și-au exprimat satisfacția pentru modul în care s-a desfășurat conferința, fiind evidențiat spiritul de cordialitate și prietenie dintre reprezentanții celor două armate. Meritul conferinței de la

³⁴ Apud, *Grănicerul, publicație lunară pentru educația ostașului*, Anul X, octombrie 1941, pp. 135-138

³⁵ *Ibidem*, f. 139

Cernăuți a fost acela de a fi deschis dialogul dintre structurile de pază a frontierei, ambele părți fiind interesate ca traficul, paza și siguranța teritoriului să se desfășoare în condiții de maximă securitate, într-un spațiu geografic cu o populație eterogenă, parte ostilă atât autorităților germane cât și celor române. Rezultatul concret s-a văzut în timp scurt, la 1 iulie 1942 la Cernăuți având loc, la reședința Regimentului 3 grăniceri, o conferință la care au participat reprezentanți ai structurilor de pază germane, partea română fiind prezentă prin cele care acționau în zona de responsabilitate a Batalionului 2 grăniceri.

O altă întâlnire între reprezentanții structurilor de pază a frontierei din Bucovina a avut loc la 12 septembrie 1942, prilej cu care s-au discutat probleme în legătură cu: evreii și ucrainenii care trec frontiera în România, ucrainenii suspecti și polonezii dezertori intrați pe teritoriul românesc, românii ardeleni din teritoriul cedat Ungariei în 1940, expulzările din România.³⁶ Problemele ridicate au fost transmise pe cale ierarhică până la ministrul apărării, care, la 27 octombrie 1942, a stabilit modul de rezolvare a situațiilor comunicate. Pe toată durata războiului pe frontul de est, Regimentul 3 grăniceri și-a îndeplinit misiunile stabilite, dar situația s-a schimbat radical la începutul anului 1944 când unitatea a primit prin curier un ordin de mobilizare cu efectivele totale de război, activitățile trebuind să fie terminate până la 12 ianuarie. Mobilizarea regimentului se consideră a fi terminată la 22 ianuarie, totuși situația unității fiind departe a fi mulțumitoare din punctul de vedere al încadrării conform organizării de război, astfel înregistrându-se mari deficite, care evidențiau că unitatea nu putea avea o capacitate combativă corespunzătoare. Ofensiva sovietică din primavara anului 1944 a determinat Marele Stat Major să ordone ca, începând cu 15 martie, Regimentul 3 grăniceri să intre în subordinea marilor unități operative din zonă și să coopereze cu acestea în conformitate cu misiunile primite.

Comandantul Regimentului 3 grăniceri era înștiințat că Divizia 8 infanterie trebuia să execute acoperirea pe Nistru între Zaliscik și Moghilev, unde realiza capete de pod la Zaliscik, Hotin și Moghilev, iar pe Prut între Hlinița și Lipcani, cu capete de pod la trecerile peste râu de la Hlinița, Cernăuți, Noua Suliță și Rădăuți Prut. Spațiile dintre capetele de pod trebuiau apărate de către subunitățile de grăniceri pază, misiunile fiind stabilite de către comandantul Diviziei 8 infanterie. Pe fondul ofensivei sovietice declanșate la începutul lunii martie, se stabilise ca Regimentul 3 grăniceri să se concentreze cu toate forțele până în seara zilei de 28 martie la Suceava, dar acest lucru n-a fost posibil, din cauza blocării comunicațiilor de către trupele germane aflate în retragere. În legătură cu regruparea subunităților de grăniceri aflate în Bucovina și nordul Basarabiei, la 28 martie 1944, prin *Ordinul nr. 588.373*, Marele Stat Major a transmis comandantului Corpului grănicerilor că s-a dispus ca regimentele 3 și 8 să fie puse sub comandă unică și să fie dirijate astfel: Regimentul 3 grăniceri la Gura Humorului, la dispoziția comandantului Armatei 4, pentru închiderea defileelor de pe aliniamentul Târgu Neamț, Oglinzi, Slătioara, Drinceni, Gura Humorului, Vama, Pojorâta, Iacobeni. Regimentul 3 grăniceri și alte structuri militare au constituit Detașamentul „*Colonel Constantinescu Aurel*”, subordonat Corpului 78 german, iar la 30 martie structura constituită a executat recunoașterea și a realizat dispozitivul de luptă. Deși era subordonat operativ unor structuri din compunerea Armatei 4 române, comandamentul regimentului primea ordine și de la comandamentul Corpului grănicerilor și trebuia să transmită acestuia diferite rapoarte, fapt care genera o muncă intensă pentru redactarea documentelor. Astfel, se creau situații de neclaritate în privința conținutului ordinelor primite, ș.a.

În acele condiții, la Regimentul 3 grăniceri, partea operativă a rămas în zona operațiilor militare, în timp ce partea sedentară a fost transportată cu trenul, cu două garnituri la Oltenița unde a ajuns la 2 aprilie.

³⁶*Ibidem*, f. 113-114

CAPITOLUL 6

FRONTIERA DE NORD ȘI EST ROMÂNIEI DUPĂ ALĂTURAREA LA COALIȚIA NAȚIUNILOR UNITE

La 23 august 1944, a avut loc un act istoric care a schimbat situația militară pe frontul sovieto-german, cu consecințe imediate asupra desfășurării operațiunilor militare. În seara zilei de 23 august 1944, comandantul regimentului, colonelul Nistor Teodorescu, care asigura și comanda „*Detașamentului colonel Constantinescu Aurel*”, a ascultat la radio proclamația regelui Mihai I cu privire la încheierea armistițiului cu URSS și despre hotărârea României de a lupta alături de armatele Națiunilor Unite, drept pentru care a decis „*lupta împotriva germanilor și ungarilor, în cooperare cu armata sovietică, deci degajarea trupelor Detașamentului de sub comandă germană.*”³⁷ Pentru păstrarea secretului deciziei și concepției asupra desprinderii de trupele germane, avînd în vedere că legătura cu comandamentul Armatei 4 se realiza printr-o centrală germană, a anunțat prin rețeaua proprie forțele din subordine să adopte măsurile necesare pentru evitarea unor acțiuni prin surprindere a trupelor germane și de degajare de acestea. Primele conflicte cu germanii au avut loc în noaptea de 23/24 august 1944, când comandantul regimentului a ordonat dezarmarea trupelor germane din sectorul subunităților de grăniceri.

Regimentul 3 grăniceri cu subunitățile rămase și Batalionul 1 din Regimentul 6 grăniceri, au acționat în zilele care au urmat alături de cele sovietice în zonele: Drânceni, Valea Seacă, Capul Câmpului și Poiana Mărului, Suha, Fabrica. Luptele desfășurate au fost dificile, s-au soldat cu pierderi mari, ieșind în evidență structura și înzestrarea necorespunzătoare a unității pentru operațiuni ofensive în teren muntos-împădurit, cât și lipsa experienței de luptă a ofițerilor și trupe. În ziua de 5 septembrie, Detașamentul „*Colonel Constantinescu Aurel*” a fost desființat oficial, colonelul Nistor Teodorescu a revenit la comanda regimentului. Între 14-20 septembrie 1944, în condiții deosebit de grele, în cooperare cu unități din Divizia 240 sovietică s-a reușit îndeplinirea misiunilor cu pierderi însemnate. Regrupat la Pojorâta, la 22 septembrie, regimentul a primit ordin să acționeze pe direcția Pojorâta, Fundu Moldovei, Breaza, Moldova Sulița, să cucerească cota 1361 m, de unde să înainteze spre Cârlibaba. Ofensiva desfășurată în zilele de 24 și 25 septembrie 1944 s-a desfășurat cu succes, misiunea a fost îndeplinită, trupele sovietice înaintînd fără probleme până în valea Bistriței Aurii, de unde au reluat înaintarea către Pasul Prislop, apoi spre Depresiunea Maramureșului. Conform ordinului comandantului Corpului 50 armată sovietic, la 27 septembrie, regimentul a fost trecut în rezerva acestuia, regrupat inițial la Ciocănești, apoi deplasat la Vatra Dornei pentru refacere. (Anexa nr. 4)

La 9 octombrie 1944, conform ordinului Marelui Stat Major român, Regimentul 3 grăniceri a fost scos din subordinea operativă a Corpului 50 armată sovietic, urmînd a fi trimis pe frontieră. În ansamblul participării la această fază a războiului, personalul Regimentului 3 grăniceri a scris o pagină frumoasă în istoria unității, s-a dovedit necesitatea ca orice structură militară să fie pregătită să participe la operațiuni militare complexe, în zona sa de dislocare la pace sau în orice parte a teritoriului național. În timp ce armata română acționa împotriva trupelor germane și ungare, o delegație română a plecat la Moscova pentru a „negocia” și semna „*Convenția de armistițiu între Guvernul României, pe de o parte, și Guvernele Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, Regatului Unit și Statelor Unite ale Americii, pe de altă parte*”, care la Articolul 4 prevedea că : „*Se restabilește frontiera de stat între Uniunea*

³⁷ AMR, *fond Corpul grănicerilor, Regimentul 3 grăniceri-Jurnal de operații de la 23 august la 10 octombrie 1944*, dosar nr. 11, f. 2

*Republicilor Sovietice Sociliste și România, stabilită prin acordul din 28 iunie 1940*³⁸

Documentul semnat la Moscova a fost invocat și aplicat în mod abuziv de către Comisia Aliată (sovietică) de Control în privința organizării și funcționării trupelor de grăniceri, exercitării pazei frontierei și instalării acestora pe frontiera cu URSS. Problema organizării structurilor militare românești a fost o preocupare imediată și constantă a sovieticilor, astfel că succesiv, generalilor Gheorghe Mihail și Nicolae Rădescu, ca șefi ai Marelui Stat Major român, le-au fost impuse documente ale căror prevederi, în privința organizării armatei, erau în dezacord cu prevederile Convenției de armistițiu și ale concepției părții române în privința desfășurării acestui proces. În acord cu prevederile Protocolului, în perioada care a urmat, până la 23 august 1945, au fost desființate multe unități din toate categoriile de forțe armate și genurile de armă, inclusiv grăniceri, deși se estimaseră ca necesar de efective: 43.086 ofițeri, subofițeri și trupă. La 1 noiembrie 1944 acestea au fost reduse la 27.300, pentru ca în martie 1945, efectivul să fie stabilit la 12.000 de oameni. Prin *Ordinul nr.23 410* din 31 martie, al Ministerului de Război și hotărârea Comisiei Aliate de Control, se stabilea o nouă structură a acestei categorii de forțe, care urma să cuprindă: Comandamentul trupelor de grăniceri, brigăzile 3 și 4 grăniceri, regimentele 1,8, 9 și 10 grăniceri, Compania nave grănicerești, Batalionul gardă financiară, Atelierul de reparații.³⁹ Conform ordinului, Regimentul 3 grăniceri urma a fi desființat, iar odată cu predarea efectivelor, în scripte, trebuia transferat armamentul și echipamentul de pe oameni, restul de armament și echipament se preda Regimentului 8 grăniceri. Regimentul 3 grăniceri care se desființa urma să predea efectivele active, în cea mai mare parte Regimentului 8 grăniceri, care prelua fosta sa zonă de responsabilitate, cât și celelalte structuri care rămăneau în structura Corpului grănicerilor. Așadar, la sfârșitul anului 1944 își înceta existența Regimentul 3 grăniceri, cea mai mare parte a efectivelor și întreaga infrastructură fiind preluată de către Regimentul 8 grăniceri, a cărui structură de comanda se afla la Iași. La 15 ianuarie 1945, se încheiase în linii generale constituirea Regimentului 8 grăniceri, batalioanele de grăniceri Suceava și Galați au fost primite în scripte, au fost mari întârzieri în vărsarea ofițerilor către Regimentul 8 grăniceri, din cauze dintre cele mai diverse. Constituirea Regimentului 8 grăniceri se consideră încheiată la 1 februarie 1945, când prin *Ordinul de zi nr. 176* din 31 ianuarie 1945 s-a stabilit organizarea unității, dislocarea subunităților și fixată încadrarea oamenilor pe funcții. Reorganizarea Regimentului 8 grăniceri în perioada 13-18 aprilie 1945 s-a executat sub supravegherea căpitanului Udangiu Victor, din cadrul statului major al Corpului grănicerilor, care la sfârșitul activităților a încheiat împreună cu comandantul regimentului și căpitanul Zamfirescu Gheorghe, șeful Biroului mobilizare, un proces verbal în două exemplare, scris în limba română, un exemplar fiind predat Comisiei Aliate (sovietice) de Control, în care au fost înscrise situațiile de efective și a armanentului. Prin *Ordinul nr. 2719* din 20 aprilie 1945 a fost stabilită o nouă ordine de bătaie a Regimentului 8 grăniceri, de unde rezultă înființarea funcției de comandant secund al unității, a unui Consiliu de război (procuror și grefier) și a Batalionului grăniceri instrucție de la Iași (companiile grăniceri instrucție, pușcași, armament și specialități), care aveau în compunere plutoane de mitraliere, specialități (geniu, transmisiuni), aruncătoare de 81,4 mm. La 21 iunie 1947 prin *Înaltul Decret nr. 1259* au fost aprobate prevederile *Legii nr.208* conform căreia trupele de grăniceri au fost trecute de la Ministerul Finanțelor în compunerea Ministerului Afacerilor Interne⁴⁰, a doua zi comandant al noii structuri fiind numit generalul Teclu Iacob, care în perioada 1930-1933 fusese comandant de companie în Regimentul 3 grăniceri. La 14 iulie 1947 comandantul trupelor de grăniceri a emis „*Ordinul de zi nr. 31*” în care erau scoase în evidență: misiunea grănicerilor; elaborarea

³⁸ Apud, Ion Agrigoroaiei, *Basarabia în acte diplomatice, 1711-1947*, Casa Editorială Demiurg, București, 2012, p. 213

³⁹ AMR, *fond Comandamentul trupelor de grăniceri*, dosar nr. 96, f. 5

⁴⁰ *Monitorul oficial(partea I)*, nr. 142, 21 iunie 1947, p. 5158

în comun cu jandarmii a planurilor de asigurare a ordinii publice; participarea la acțiuni de restabilire a liniștii și ordinii publice la cererea organelor de siguranță și poliție, comandantii structurilor de grăniceri trebuind să intervină în zonele solicitate cu efective în funcție de situație, putând lua, la nevoie, chiar efective de la pichete; orice intervenție se va raporta imediat prin orice mijloace eșaloanelor superioare.⁴¹ Hotărât să îmbunătățească situația la frontiera de stat, în special la cea de vest, la 18 iulie 1947, generalul Iacob Teclu a semnat *Instrucțiunile nr. 88.336 referitoare la întrebuințarea armei pe frontieră*, cu un conținut mai mult educativ și propagandistic. La 23 iulie 1947, statul major al Comandamentului trupelor de grăniceri a finalizat elaborarea unui amplu document, intitulat „*Situația trupelor de grăniceri la data trecerii lor la Ministerul Afacerilor Interne*”, care cuprindea trei capitole (misiunea grănicerilor, felul cum se îndeplinește misiunea, măsuri luate și propuse pentru îmbunătățirea pazei), în care erau aduse în atenție prevederile din *Legea grănicerilor* și se făceau unele considerații asupra misiunii grănicerilor în diferite situații, evidențiindu-se că „*pe frontiera cu URSS grănicerii nu au intrat în dispozitiv de pază, atribuțiile grănicerești nu se execută.*”⁴² Problema instalării grănicerilor pe frontieră, pe măsură ce teritoriul era eliberat de prezența militară a germanilor și maghiarilor, a fost o chestiune complicată, care nu a putut fi gestionată de către guvernul român sau de către Ministerul de Război, din cauza implicării brutale a Comisiei Aliate (sovietice) de Control în problemele de securizare a frontierei de stat. Cu toate demersurile întreprinse de către autoritățile române, instalarea grănicerilor pe frontiera cu URSS nu era realizată nici în primavara anului 1946, astfel că nu se putea executa niciun control asupra intrărilor și ieșirilor din țară. Situația Regimentului 8 grăniceri în luna mai 1946 era frustrantă, având în vedere că la 18 mai, așa cum rezultă dintr-o adresă trimisă de către Comandamentul trupelor de grăniceri Direcției Generale a Vămilelor din cadrul Ministerului de Finanțe, „*unitățile de grăniceri sunt instalate pe frontierele spre Ungaria, Iugoslavia și Bulgaria și execută serviciul de pază conform legilor și regulamentelor în vigoare. Pe frontiera spre URSS de la Halmeu spre Valea Vișeului-Prut, Dunăre-Brațul Chilia-Mare, unitățile de grăniceri se găsesc grupate și nu execută serviciul de pază pe frontieră.*”⁴³ Abia în mai 1947, pe fondul unor dificultăți ale grănicerilor sovietici de a gestiona situația la frontiera de nord a României, Comisia Aliată (sovietică) de Control a solicitat părții române ca unitățile noastre de grăniceri să organizeze un baraj înapoia frontierei, la 1-5 km, în sectorul cuprins între Halmeu și Prut. Intrarea subunităților Regimentului 8 grăniceri în dispozitivul de pază a revenit ca preocupare a Comandamentului trupelor de grăniceri, Brigăzii 2 grăniceri și a conducerii unității spre sfârșitul anului 1946, după ce la 6 decembrie șeful Serviciului pazei fruntariilor într-un referat înaintat pe linie ierarhică, în care se arăta posibilitatea luării în primire a sectorului cuprins între Lacul Brateș și Muntele Jupania, pe o lungime de 737 km (Anexele 5,6). La 16 decembrie 1947 comandantul Regimentului 8 grăniceri transmitea Serviciului pazei fruntariilor un raport la *Ordinul nr. 110276/1947* referitor la posibilitatea și modul de trecere de la sistemul baraj de poliție la serviciul normal de pază grănicerească, în care - în cadrul a două anexe, erau indicate locurile de dispunere a elementelor de dispozitiv, cât și posibilitățile de cazare a structurilor Batalionului 3 grăniceri, în zona stabilită pe frontiera de nord, între Rădăuți Prut și Glinșoaia. La 31 decembrie 1947, prin *Ordinul nr. 110507*, transmis de către Comandamentul trupelor de grăniceri regimentelor 2 și 8 grăniceri, se aducea la cunoștință că urmau să intre în dispozitiv pe frontiera cu URSS numai la punctele de trecere Gura Prutului, Bogdănești și Ungheni, drept pentru care trebuiau să execute imediat recunoașteri pentru a se stabili: locul pichetului de la punctele de trecere, efectivele necesare, locul de cazare a efectivelor, realizarea legăturilor și de asigurare a hranei. Analiza propunerilor comandantului

⁴¹ AMR, *fond Comandamentul trupelor de grăniceri*, dosar nr. 571, f.15

⁴² *Ibidem*, f.36

⁴³ *Ibidem*, f. 197

Regimentului 8 grăniceri a fost efectuată de către colonelul Grigore Dobrescu, care la 27 ianuarie 1948 constata că modificările aduse în structura și dislocarea subunităților nu se depășeau efectivele fixate prin tabela Md.A și se recomanda aprobarea acestora. Concomitent cu activitățile desfășurate în sectorul Regimentului 8 grăniceri, statul major al Comandamentului trupelor de grăniceri a elaborat un *Studiu asupra intrării în dispozitiv pe frontiera cu URSS*, finalizat la 29 ianuarie 1948.

Intrarea în dispozitivul normal de pază era preconizat să se realizeze în mod diferit în cele două spații ale frontierei cu URSS, având în vedere condițiile geoclimatice, dislocarea inițială a subunităților de grăniceri și posibilitățile de cazare. Astfel, se considera că între Halmeu și Prut intrarea în dispozitiv se putea realiza în timp de o lună, cu excepția pichetelor care nu aveau posibilități de cazare, din cauza lipsei localităților în apropierea frontierei și a clădirilor. Pentru respectivele pichete se aprecia că erau necesare trei luni, perioadă în care se puteu realiza bordeie și cabane, prevăzându-se ca în acel timp să rămână în dispozitivul de baraj de la acea dată. Luna februarie 1948, a reprezentat un moment de cotitură în privința problematicei instalării grănicerilor pe frontiera cu URSS. Între 2 și 4 februarie, Ion Gheorghe Maurer a efectuat o vizită la Moscova, prilej cu care a fost semnat *Tratatul de prietenie, colaborare și asistență între Republica Populară Română și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste*⁴⁴, care prin conținutul său garanta securitatea României în cazul unui atac din partea Germaniei și aliaților săi, lega România de URSS prin diferite pârgii. În aceeași zi, la 4 februarie 1948, în același cadru, a fost semnat și *Protocolul referitor la precizarea parcursului liniei frontierei de stat între Republica Populară Română și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste*⁴⁵, având la bază prevederile Tratatului de Pace de la Paris, intrat în vigoare la 15 septembrie 1947. Deși oficial nu erau elemente din care să rezulte intenția sovieticilor de a-și da acordul pentru intrarea grănicerilor români în dispozitiv de pază, primăvara anului 1948 a consemnat primele contacte între grănicerii români și cei sovietici în sectorul Regimentului 8 infanterie. La 17 aprilie 1948, Secretariatul general pentru trupe din cadrul Ministerului Afacerilor Interne a ordonat generalului Pantelimon Comișel să fie elaborate *Propuneri asupra intrării în dispozitiv pe frontiera cu URSS*, care să fie trimise acestei structuri în timp cât mai scurt. Propunerile au fost întocmite în 48 de ore, trimise la 19 aprilie, iar din conținutul lor rezultă o altă concepție de executare a acțiunii, intrarea simultană a forțelor în anumite sectoare, avându-se în vedere și caracteristicile geoclimatice în zona de frontieră. Intrarea în dispozitiv, conform propunerilor din 19 aprilie 1948, urma să se execute tot în trei faze astfel:⁴⁶

- în faza I-a, începând cu ziua de 9 mai 1948, intrarea în dispozitiv trebuia să se execute de către Compania 6 grăniceri pază Rădăuți între Oroftiana și Ulma, în timp ce companiile 2 și 3 grăniceri pază din Regimentul 7 grăniceri, de la Sighet și Halmeu, executau aceeași operațiune între Valea Vișeuului și Cotul r. Tur. Nu intrau deocamdată în dispozitiv companiile 7 grăniceri Fundu Moldovei și 1 grăniceri Vișeu, aflate în zona muntoasă;
- în faza II-a, începând cu 15 mai 1948, urmau să intre în dispozitiv pe Prut, de la Oroftiana până la Galați, subunitățile Regimentului 8 grăniceri;
- în faza III-a, începând cu 1 iunie 1948, intrau în dispozitiv de pază în zona montană din nordul țării și în Delta Dunării, între Gura Prutului și Periprava, forțele din regimentele 7, 8 și 2 grăniceri, întârzierile fiind determinate de timpul nefavorabil din zona montană și nivelul ridicat al apelor pe Dunăre.

În baza propunerilor Comandamentului trupelor de grăniceri, la 24 aprilie 1948, Secretariatul general pentru trupe din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, prin *Ordinul*

⁴⁴ *Monitorul Oficial*, nr. 45, 25 februarie 1948

⁴⁵ Apud, Dominuț Pădurean, *Insula Șerpilor*, Constanța, 2004, p. 344-345

⁴⁶ *Ibidem*, f. 69

nr. 30032, a dispus trecerea la executarea acțiunilor și activităților pentru intrarea unităților de grăniceri în dispozitiv de pază pe frontiera cu URSS. Din momentul primirii ordinului de intrare în dispozitiv pe frontieră, comandantul Regimentului 8 grăniceri, comandantul Batalionului 3 și comandanții de companie au desfășurat toate activitățile care le-au fost ordonate, cât și cele pe care le-au considerat necesare, având în vedere că erau cei mai interesați pentru buna desfășurare a acțiunii și, mai ales, a activităților după începerea misiunilor propriu zise. Intrarea în dispozitiv, s-a executat în cele trei faze, așa cum au fost aprobate, acțiunile fiind precedate de întâlniri cu comandanții grănicerilor sovietici de pe frontiera cu România, efectuarea recunoașterilor și pregătirea eforturilor în acest scop. Ca urmare a acțiunilor și activităților desfășurate, la 1 iunie 1948 grănicerii români se aflau dislocați pe întreaga frontieră a țării, pe granița cu URSS executau paza întreg Regimentul 8 grăniceri și câte un batalion din regimentele 2 și 7 grăniceri în nordul Dobrogei și Maramureșului (Anexa nr. 7). În concluzie, în vara anului 1948 se reușise rezolvarea spinoasei probleme a serviciului de pază pe frontiera cu URSS, care timp de aproape 4 ani fusese executat doar formal în unele puncte și a fost inexistent în cea mai mare parte a sectorului, ceea ce a generat consecințe total nefavorabile statului român, cetățenilor români din zona de frontieră. Situația creată era rezultat al interpretării abuzive a prevederilor Convenției de armistițiu de către autoritățile de la Moscova, care au dat sarcini dintre cele mai imprevizibile și vădit defavorabile statului român, pe care Comisia Aliată (sovietică) de Control le-a pus în aplicare până la 7 noiembrie 1947, când și-a încetat activitatea.

CONCLUZII

Frontiera denumită generic a Bucovinei, fiindcă o provincie istorică aparținând unei entități statale nu poate avea o frontieră în înțelesul juridic al conceptului, este un subiect interesant și necesar a fi cunoscut, ceea ce ne-am propus și realizat, într-o măsură care rămâne la aprecierea celor îndreptățiți și în măsură să o facă. Problema frontierei în Bucovina dintre România și Rusia, apoi URSS, își are începutul în anul 1914, a continuat în anii neutralității, a fost acceptată într-o variantă în anul 1916 prin Convenția politică semnată la 4/17 august, pentru ca în anul 1940 „Linia Molotov” să fie impusă României prin Protocolul nr. 6 din 14 septembrie 1940, reimpusă în toamna anului 1944 și consfințită prin Tratatul de Pace de la Paris din februarie 1947. Concluzia care rezultă- guvernele de la Moscova au fost consecvente din 1914 până în 1947 în privința frontierei în Bucovina. În perioada analizată, frontiera României în Bucovina a suportat modificări cu caracter temporar, în condiții geopolitice și geostrategice, dar după 12 septembrie 1944, timp de 72 de ani, până în 2016 a cunoscut o nedorită stabilitate pentru noi, situație care, credem, se va perpetua și în anii care urmează. Crearea unei structuri militare destinate să apere această frontieră a fost o necesitate obiectivă, generată de statrea de insecuritate a României în această parte a țării. Sub aspect organizatoric, privit la nivelul Corpului grănicerilor structurile au fost bine constituite, cu o dislocare logică din punct de vedere al nevoilor de pază și apărare, în acord cu caracteristicile geografice ale terenului din sectorul încredințat. Schimbările la nivelul plutoanelor, pichetelor și posturilor fixe au fost numeroase, în multe cazuri nejustificate, generatoare de cheltuieli financiare mari, fără rezultate pozitive pentru ofițerii, subofițerii și trupa care încadeau aceste elemente ale dispozitivului de pază. Ordinea de bătaie a Regimentului 3 grăniceri, trecută în registrul istoric sau jurnalul de operații, de regulă la 1 aprilie și 1 noiembrie a fiecărui an, evidențiază o stabilitate pe funcții până la nivel comandant companie inclusiv, o mare fluctuație la nivel pluton, pichet și post. Situația la frontiera României cu URSS după anul 1920 a determinat o situație grea pentru grănicerii aflați nemijlocit la contact cu inamicul nedeclarat. Se poate aprecia că regimentele 3 și 8 grăniceri au fost în permanentă în stare de luptă, dovadă fiind numărul mare de incidente raportate, pierderile înregistrate în morți, răniți

și dispăruți. Aspectele prezentate în lucrare, ne duc la concluzia și aprecierea că trupele de grăniceri, ca de altfel și actuala Poliție de Frontieră, trebuiau încadrate cu personal de bună calitate cu o pregătire ireproșabilă, cu o dotare și echipare care să reflecte aprecierile și cerințele pentru aceste structuri. Realitatea era că lucrurile nu erau nici pe departe așa cum ar fi trebuit. Sectoarele mari de pază, lipsa cailor până la al Doilea Răzoi Mondial, a automobilelor după 1945, a făcut ca executarea serviciului de pază să fie extenuant, intervențiile în caz de trecere ilegală a frontierei - inoportune. Este imposibil de cunoscut intrările ilegale în țară, doar o coroborare a informațiilor privind reținerile efectuate de jandarmerie, poliția de siguranță și Serviciul Special de Informații ar putea da o imagine asupra situației reale de la frontieră. Sublinierea acestor aspecte nu urmărește o diminuare a locului, rolului, eforturilor și sacrificiilor grănicerilor, moral nici nu aş avea cum să o fac, fiind parte a acestor structuri cu misiuni de pază a frontierei de stat. Dorim doar să evidențiem marile probleme cu care aceste structuri s-au confruntat de-a lungul anilor, determinate de o insuficientă înțelegere a specificului misiunilor grănicerilor, aflați în permanentă misiune de luptă, inegală pe anumite sectoare, ceea ce impunea și o anumită specificitate în privința asigurării resurselor umane și materiale. Demersul științific întreprins, ne dorim să se constituie o contribuție la cunoașterea problematicii pazei și apărării frontierei de stat în general, a celei din partea de nord a țării în special, un omagiu adus tuturor celor care au făcut jertfa supremă pentru îndeplinirea misiunilor încredințate. În anul în care se împlinesc 100 de ani de la intrarea României în Războiul pentru Intregire, se cuvine să amintim jertfele grănicerilor la Sibiu și Turtucaia, la Oituz, în Transilvania, Banat și Maramureș și, nu în ultimul rând, la Nistru, pe întreaga sa lungime ca frontieră, în tre Nistru și Prut, pe Ceremuș, din anul 1916 până în anul 1920, când la frontiera României așa cum și-au dorit-o locuitorii de atunci ai țării, s-a așezat o relativă liniște....liniștea de dinaintea furtunii care avea să vină peste 20 de ani.

BIBLIOGRAFIE

I. Arhive:

A) *Arhivele Naționale Istorice Centrale*, fonduri:

- *Direcția Generală a Poliției*, dosar nr. 74/1927;
- *Iancu Flondor*, dosare nr. 14, 15, 19, 32/1919;

B) *Arhivele Militare Române*, fonduri:

- *Ministerul Apărării Naționale*, dosare nr. 249, 477, 728;
- *Marele Cartier General*, dosare nr. 155, 941, 1999;
- *Marele Stat Major*, dosare nr. 8, 10, 1264, 1830, 1833, 1836, 1891, 1893, 1896, 1911,
- *Armata 3*, dosar nr. 105;
- *Comandamentul corpului grănicerilor*, dosare nr. 1, 44, 722;
- *Corpul grănicerilor*, dosare nr.: 2, 3, 5, 11, 13, 73, 120, 147, 195, 416, 653, 719, 1042, 1245, 1247, 2769, 3019, 3024, 3025, 3104, 3329, 3343, 33 72, 3575, 3919;

- *Comandamentul trupelor de grăniceri*, dosare nr.:13, 90, 92, 96, 111, 148, 312, 346, 574, 571, 840, 996, 3133;
- *Corpul 4 armată*, dosar nr.142;
- *Corpul 10 armată*, dosar nr.116;
- *Fond 333*, dosar nr. 129;
- *Fond 4497*, dosar nr.1544;
- *Regimentul 3 grăniceri*, dosare nr. 1-13;

C) Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, fonduri:

- *Comisia pentru aplicarea tratatelor*, dosar nr. 83;
- *71/1914*, vol. 58, 90;
- *71/1939, E2*, vol. 202, 204, 205 *E 9*, vol.2;
- *România, General*, vol.7;

D) Serviciul Județean Arhivele Naționale ale României, Suceava, fonduri:

- *Prefectura județului Rădăuți*, dosar nr. 7/1939;
- *Prefectura județului Suceava*, dosar nr. 14/1939;

1. Documente:

- Arhivele Naționale ale României, *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu, vol.I-XI*, București, 1997-2008;
- *Condica tratatelor și altor legăminte ale României 1357-1937*, ediție îngrijită de către F.C. Nano, ministru plenipotentiar, București, 1938;
- *Culegere de tratate, convenții, acorduri, înțelegeri și protocoale încheiate între Republica Socialistă România și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste privind regimul frontierei de stat*, București, 1977;
- Dobre, Florica, Manea, Vasilica, Nicolescu, Lenuța, *Armata română de la ultimatum la dictat. Anul 1940-documente*, vol.1-3, Editura Europa Nova, București, 2000;
- *Documente din istoria militară a poporului roman*;
- *Istoria Statului Major General roman. Documente 1859-1947*, Editura Militară, București, 1994;

- *Marele Cartier General al Armatei române. Documente 1916-1920*, Editura Machiavelli, București, 1996;
- *23 August 1944. Documente*, vol. I-IV, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984-1985;
- *Relațiile româno-sovietice. Documente. 1917-1936*, Editura Enciclopedică, București, 1999;
- *Relațiile româno-sovietice. Documente, 1935-1941*, vol.II, Editura Fundației Culturale Române, București, 2003;
- Vitalie, Văratie, Preda, Dumitru, Obiziuc, Stelian, *Relațiile româno-sovietice.Documente, 1935-1941*, vol.II, București, 2003;
- *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*, vol.I-XI, Arhivele Naționale ale României, București, 1997-2008;
- Sturdza, D.A., Vartic, Colescu, C., *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, București, 1900;
- *Unirea Basarabiei și Bucovinei cu România, 1917-1918. Documente*, Editura Hyperion, Chișinău, 1995;

2. Memorialistică

- Argetoianu, Constantin, *Pentru cei e mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol.1, 2, Editura Albatros, București, 1991, 1993;
- Berthelot, Henry, M., *Memorii și corespondență(1916-1919)*, Editura Militară, București, 2012;
- Duca, I.G., *Memorii*, vol.1, Editura Expres, București, 1992, vol.II, Editura Helicon, Timișoara, 1993, vol.III, IV, Editura Machiavelli, București, 1994;
- Gafencu, Grigore, *Jurnal, București, 1 iunie 1940-Moscova , 31 august 1941*, vol.I, Editura Pro Historia, București, 2006;
- Georgescu Pepe, *265 de zile la Cernăuți sub ocupație bolșevică. 28 iunie 1940-20 martie 1941*, Ediția II, Imprimeria Frăția Românească, București, 1942;
- Maiorescu, Titu, *România și războiul mondial. Însemnări zilnice inedite*, Editura Machiavelli, București, 1999;
- Sănătescu, Constantin, *Jurnal*, Editura Humanitas, București, 1993;

3. Publicații:

- *Document, Buletinul Arhivelor Militare Române;*
- *Dosarele istoriei;*
- *Gândirea militară românească, 1995-2016;*
- *Glasul Bucovinei;*
- *Grănicerul, 1920-1947;*
- *Historia;*
- *Magazin Istoric, 1967-2016;*
- *Monitorul Oficial al României, 1904-1948;*
- *Monitorul Oastei, 1904-1948;*
- *Revista de istorie militară, 1990-2015;*
- *Țara Fagilor;*

4. Lucrări generale:

- Agachi, Alexei, *Țara Moldoviei și Țara Românească sub ocupația militară rusă (1806-1812)*, Editura Pontos, Chișinău, 2008;
- Agrigoroaiei, Ion, *Basarabia în acte diplomatice, 1711-194*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2012;
- Ancel, Jean, *Contribuții la istoria României. Problema evreiască 1939-1944*, vol.1, partea I, Editura Hasefer, București, 2001;
- Anghel, Florin, *Constituirea sistemului „Cordon sanitaire”. Relații româno-polone*, Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2003
- *Antonescu-Hitler. Corespondență și întâlniri inedite (1940-1944)*, vol.1, Editura Cozia, București, 1991;
- Apostol, Vasile, Gl. Bg. dr., Giurcă, Ion, Col.dr., Chiriac, Dănuț, M., lt.col. dr., Baltă, Corneliu, *Comandamentele strategice române în acțiune (1859-1947)*, Editura Tipo-Light, București, 2000;
- *Armata ronână în al Doilea Război Mondial. Eliberarea Basarabiei și a părții de nord a Bucovinei (22 iunie-26 iulie 1941)*, Editura Militară, București, 1996;
- Bădescu, Ilie, Dungaciu, Dan, *Sociologia și geopolitica frontierei*, vol.I, II, Editura Floarea Albastră, București, 1995;
- Benjamin, Lia, *Prigoana și rezistența în istoria evreilor din România. 1940-1944. Studii*, Editura Hasefer, București, 2004;
- Buzatu, Gheorghe, *România și războiul mondial 1939-1945*, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, Iași, 1995;
- Buzatu, Gheorghe, *România sub imperiul haosului, 1939-1945*, Editura RAO, București, 2007;

- Buzatu, Gheorghe, Cârstea Marusia, *Europa în balanța forțelor 1919-1939*, vol.I, Editura Tipo-Moldova, Iași, 2010;
- Cazacu, Pere, *Moldova dintre Prut și Nistru, 1812-1928*, Editura Știința, Chișinău, 1992;
- Ciorbea, Valentin, *Din istoria secolului XX, 1918-1939*, vol.I, Editura Ex Ponto, Constanța, 2006;
- Cloșcă, Ionel, dr., *Dicționar de drept internațional*, București, 1982;
- Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului roman*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997;
- Cotoș, Camelia, Victoria, *Populația Bucovinei în perioada interbelică*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009;
- Dascălu, Nicolae, *Relații româno-polone în perioada interbelică (1919-19139)*, Editura Academiei, București, 1991;
- Duțu, Alesandru, Dobre, Florica, Loghin Leonida, *Armata română în al Doilea Război Mondial*, Editura Enciclopedică, București, 1999;
- Duțu, Alesandru, *Sub povara armistițiului, 1944-1947*, Editura Tritonic, București, 2003;
- Giurcă, Ion, *1917. Reorganizarea armatei române*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999;
- Giurcă, Ion, *Anul 1940. Drama României Mari*, Editura ProTransilvania, București, 2000;
- Giurcă, Ion, Georgescu, Maria, *Statul Major General Român (1859-1947). Organizare și atribuții funcționale*, Editura Militară, București, 2012;
- Hillgruber, Andreas, *Hitler, regele Carol și mareșalul Antonescu. Relațiile germane-române (1938-1944)*, Editura Humanitas, București, 1998;
- Hrenciuc, Daniel, *Cu ochii la răsărit: relațiile româno-polone în perioada interbelică (1919-1939)*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2012;
- Iorga, Nicolae, *Hotare și spații naționale*, Așezământul tipografic Datina Românească, Vălenii de Munte, 1938;
- *Istoria militară a poporului roman*, vol. V, VI, Editura Militară, București, 1989;
- Jarcuțchi, Ion, Mischevca, Vladimir, *Pacea de la București: din istoria diplomatică a încheierii tratatului de pace ruso-turc de la 16/28 mai 1812*, Editura Știința, Chișinău, 1993;
- Jipa, R., Moise, Leonida, Giurcă, Ion, Scurtu, Costin, *Divizia 9 Mărășești, 1879-1999*, Editura Punct, București, 1999;
- Kirițescu, Constantin, *Istoria Războiului pentru Intregirea României, 1916-1919*, Ediție anastatică, vol.I-III, Editura KartaGraphic, Ploiești, 2014;
- Mareș, Nicolae, *Alianța româno-polonă între destrămare și solidaritate (1938-1939)*, Editura Bibliotecii București, București, 2010;
- Mironov, Murad, Alexandru, *Vremea încercărilor. Relațiile româno-sovietice 1930-1940*, Editura Institutului pentru Studiul Totalitarismului, București, 2013;
- Mușat, M., Ardeleanu, I., *România după Marea Unire*, vol.II, partea a II-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988;

- Nădejde, V., Lt. colonelul, *Centenarul renașterii armatei române(1830-1930)*, Editura Cultura Românească, Iași, 1930;
- Neagoe, Stelian, *Bătălia pentru Bucovina*, Editura Helicon, Timișoara, 1992;
- Nica, Daniela, *România și politica securității collective. Pactul Briand-Kellog*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012;
- Nistor, Ion, *Istoria Basarabiei*, Editura Humanitas, București, 1991;
- Nistor, Ion, *Istoria Bucovinei*, Editura Humanitas, București, 1991;
- Otu, Petre, *Mareșalul Alexandru Averescu, militarul, omul politic, legenda*, Editura Militară, București, 2005;
- Otu Petre, *Mareșalul Constantin Prezan. Vocația datoriei*, Editura Militară, București, 2008
- Pădureanu, Dominuț, *Insula Șerpilor*, Constanța, 2004;
- Pelin, Mihai, *Legendă și adevăr*, Editura Art, București, 1994;
- *Politica externă a României - dicționar cronologic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986;
- Popa, Ioan, Popa, Luiza, *Românii, Basarabia și Transnistria*, Editura Artemis, București, 2009;
- Preda, Dumitru, Alexandrescu, Vasile, Prodan, Costică, *În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918-1919*, Editura Militară, București, 1997;
- *Pro Bucovina. Repere istorice și naționale*, Editura Mitropolit Iacov Putneanu, București, 2010;
- *România în anii Primului Război Mondial*, vol.I,II, Editura Militară, București, 1987;
- *România în anii celui de al Doilea Război Mondial*, vol.I - III, Editura Militară, București, 1989;
- Rosetti, R. Radu, general, *Mărturisiri (1914-1919)*, Editura, Modelism, București, 1997;
- Rotari, Ludmila, *Mișcarea subversivă din Basarabia în anii 1918-1924*, Editura Enciclopedică, București, 2004;
- Șișcanu, Ion, *Uniunea Sovietică-România.1940*, Editura Arc, Chișinău, 1995;
- Scurtu, Ioan, *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1994*, Editura Tempus, București, 1994;
- Scurtu, Ioan, Hlihor, Constantin, *Complot împotriva României. 1937-1947. Basarabia, nordul Bucovinei și Ținutul Herța în vâltoarea celui de al doilea război mondial*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1994;
- Scurtu, Ion, *România și Marile Puteri (1918-1933)*, Editura Fundației „România de mâine”, București, 1999;
- Sofronie, George, *Principiul naționalităților în tratatele de pace din 1919-1920*, Editura Albatros, 1999;
- Stan, Constantin, *1940. Drama românilor din Basarabia și Bucovina de Nord*, Editura Vega Prod '94, Buzău, 2004;
- Stanciu, Ion, *Aliați fără alianță. România și SUA 1914-1920*, Editura Albatros, București, 1992;
- Stănescu, Marin, *Armata română și unirea Basarabiei și Bucovinei cu România*, Editura Ex Ponto, Constanța, 1999;
- Stoenescu, Alex, Mihai, *Armata, mareșalul și evreii. Cazurile Dorohoi, București, Iași, Odessa*, Editura RAO, București, 1998;
- Stroia, Marian, *Românii, marile puteri și Sud-Estul Europei (1800-1830)*, Editura Semne, București, 2002;

- Șperlea, Florin, *De la armata regală la armata populară: sovietizarea armatei române*, Editura Ziua, București, 2003;
- Tamaș, Sergiu, *Geopolitica*, Editura Noua Alternativă, București, 1995;
- Țurcanu, Ion, *Bassarabia. Teritoriul dintre Prut și Nistru în câteva ipostaze istorice și reflecții istoriografice*, Editura Cartdidact, Chișinău, 2012;
- Văratice, Vitalie, *Preliminarii la raptul Basarabiei și nordului Bucovinei*, București, 2000;
- Verenca, Olivian, *Administrația civilă română în Transnistria*, Editura Universitas, Chișinău, 1993.

5. Lucrări de specialitate:

- Atanasescu, Constantin, M., *Frontierele României, Studiu geografic-istoric-politic și militar*, Tiparul Cavaleriei, Sibiu, 1932;
- Ailenei, Victor, *Retrospectivă în istoria grănicerilor români și a poliției de frontieră*, Editura Pro Transilvania, București, 2001;
- Ailenei, Victor, *Dreptul frontierei de stat*, vol.1, Editura Ministerului de Interne, București, 1999;
- Balanovici, Sergiu, *Operațiunea 1111. Evacuarea din Moldova 1944*, Botoșani, 2005;
- Bălan, Teodor, *Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina, (1914-1918)*, Editura Dominor, București, 2006;
- Bulei, Ion, *Un război în cenușa imperiilor*, Editura Cadmos, 2010;
- Cărunțu, Mihai Aurelian, *Bucovina în al doilea război mondial*, Editura Junimea, Iași, 2004;
- Ciachir, Nicolae, *Din istoria Bucovinei(1775-1944)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1993;
- Ciobanu, Venianim, *La granița a trei imperii*, Editura Junimea, Iași, 1985;
- Chiriac, Popescu, Marian, *Relațiile militare româno-polone în perioada interbelică(1918-1939)*, Editura Sigma, București, 2001;
- Constantiniu, Florin, *Între Hitler și Stalin. România și Pactul Ribbentrop-Molotov*, Editura Danubius, București, 1991;
- Cornicioiu, Grigore, *Contribuții la istoricul grănicerilor*, vol.I-III, București, 1936;
- Economu, Radu, *Unirea Bucovinei cu România. 1918*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1994;
- Filotti, Alexandru, Gabriel, *Frontierele românilor II*, Editura Istros, Brăila, 2007;

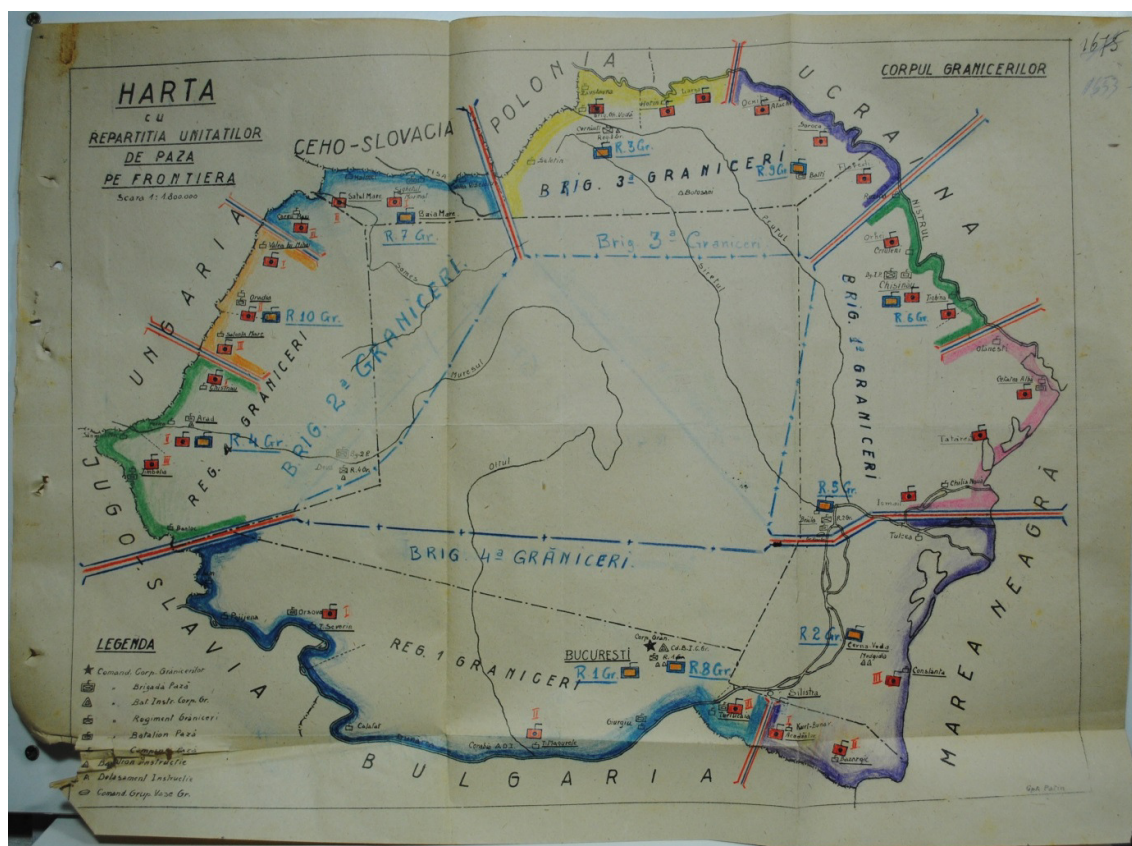
- Gafița, Vlad, *Iancu Flondor (1865-1924) și mișcarea națională a românilor din Bucovina*, Editura Junimea, Iași, 2008;
- Goma, Paul, *Săptămâna Roșie, 28 iunie-3 iulie 1940*, Editura Vremea, București, 2004;
- Hrenciuc, Daniel, *Provocările vecinătății: Ucrainenii bucovineni în Regatul României Mari(1918-1940)*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2010;
- Iacobescu, Mihai, *Din istoria Bucovinei*, vol.1(1774-18620, București, 1993;
- *Istoria trupelor române de grăniceri*, Editura Militară, București, 1987;
- Lică, P. Iulian, Rotaru, Jipa, *Grănicerii Marii Uniri. Basarabia și Bucovina*, Editura Majadahonda, București, 1998;
- Lică, Iulian, *Acțiuni de luptă ale grănicerilor români în cel de al Doilea Război Mondial*, Editura Economică, București, 2006;
- Manuilă, Sabin, *Studiu etnografic asupra populației României*, Editura Institutului Central de Statistică, București, 1940;
- *Monografia frontierei de stat a R.S. România*, Editura Militară, București, 1979;
- Moraru, Pavel, *Bucovina sub regimul Antonescu (1941-1944)*, vol.I, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2004;
- Neagoe, Sever, *Teritoriul și frontierele în istoria României*, Editura Ministerului de Interne, București, 1995;
- Neagoe, Sever, *Grănicerii români în cele două conflagrații mondiale ale secolului al XX-lea*, Editura Ministerului de Interne, București, 1996;
- Neagoe, Sever, general de brigadă(r), Tender, Ilie, general de brigadă(r), Văduva Gheorghe, general de brigadă(r) dr., *Istoria grănicerilor și începutul poliției de frontieră*, Editura Scaiul, București, 2003;
- Neagu, Aurel, Popescu, Dumitru, Gagi, Anton, *Monografia frontierei de stat a României*, Editura CNI Coresi, București, 2003;
- Neagu, Aurel, Ailenei, Victor, *Istoria frontierei României*, vol.I, Editura Pro Transilvania, București, 2003;
- Nistor, Ion, *Problema ucraineană în lumina istoriei*, Editura Septentrion, Rădăuți, 1997;
- Nistor, Teodorescu, colonel(r), *La Mălini, în august 1944*, Editura Militară, București, 1966;
- *Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele lui pentru Basarabia. Culegere de documente*, Chișinău, 1991;
- *Relațiile româno-sovietice. Documente*, vol 1, 1917-1934, Editura Enciclopedică, București, 1999;
- Șeișanu, Romulus, *Istoria frontierelor*, Editura Cartea Românească, București, 1940;

- Seișanu, Romulus, *Principiul naționalităților. Originile, evoluția și elementele constitutive ale naționalității. Tratatul de pace de la Versailles, Saint- Germain, Trianon, Neuilly-sur-Seine, Sévres, Laussane*, Editura Albatros, București, 1996;
- Seserman, Dumitru, Gl. Bg., dr., *Acțiunile armatei române în spațiul dintre Carpații Orientali și Nistru (1917-1920)*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2004;
- Stamate, Grigore, dr., *Frontiera de stat a României*, Editura Militară, București, 1997;
- Stamate, Grigore, Hărăbor, M., *Culegeri de tratate, acorduri și convenții de frontieră*, Editura Militară, București, 1988-1989;
- Teohary, Dimitrie, căpitanul, *Memoratorul grănicerilor*, Editura Cultura Românească, București, 1929;
- Văratec, Vitalie, *Preliminarii ale raptului Basarabiei și nordului Bucovinei. 1938-1940*, Editura Libra, București, 2000;
- Văratec, Vitalie, *Șase zile din istoria Bucovinei (28 iunie-3 iulie 1940). Invazia și anexarea nordului Bucovinei de către URSS*, Editura Institutului Bucovina-Basarabia, Rădăuți, 2001.

ANEXE

Anexa nr. 1

DISLOCAREA REGIMENTELOR DE GRĂNICERI ÎN ANUL 1930

(AMR, fond Corpul grănicerilor, dosar nr. 1017, 1675)

Anexa nr.2

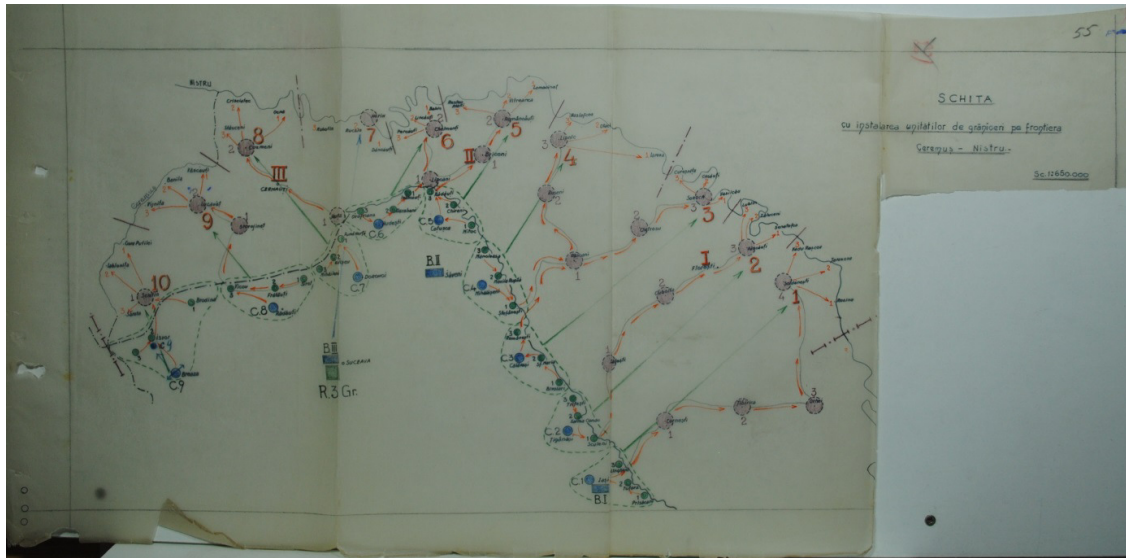
**INTRAREA ÎN DISPOZITIV DE PAZĂ A BATALIONULUI 3 GRĂNICERI
PÂNĂ LA 15 IULIE 1941**

(AMR, fond Corpul grănicerilor, Serviciul stat major, Biroul 3, dosar nr. 3025, f.7)

Anexa nr. 3

DISLOCAREA REGIMENTULUI 3 GRĂNICERI PAZĂ DE PE PRUT PE NISTRU - 1941

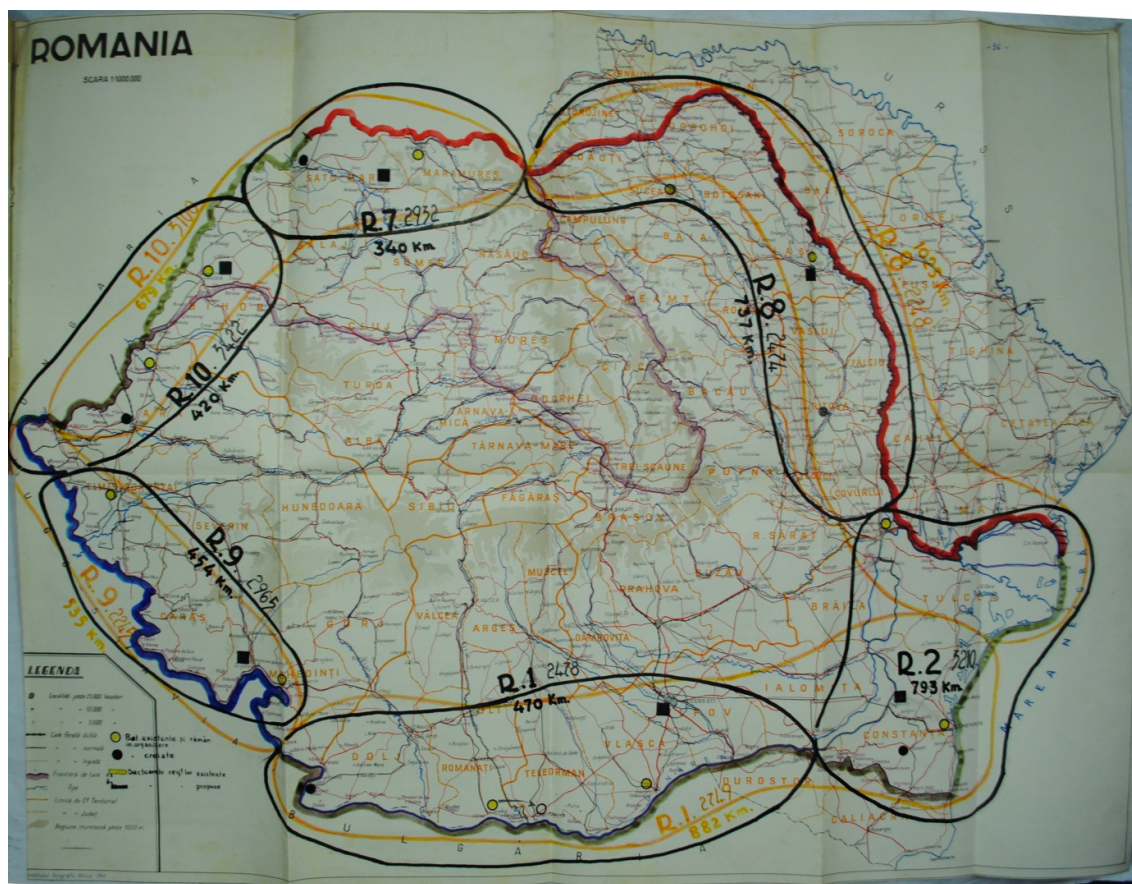
(AMR, fond Corpul grănicerilor, Serviciul de Stat major, Biroul 3, dosar nr. 3025, f. 55)

DISPOZITIVUL REGIMENTULUI 3 GRĂNICERI LA SFÎRȘITUL ACȚIUNILOR MILITARE ÎN OBCINELE BUCOVINEI

(Apud, Iulian Lică, *Acțiunile de luptă ale grănicerilor români în cel de al Doilea Război Mondial*, Editura Economică, București, 2006, p 220)

DISLOCAREA REGIMENTELOR DE GRĂNICERI ÎN SEPTEMBRIE 1946

(AMR, *fond Comandamentul trupelor de grăniceri*, dosar nr. 96, f. 36)

**DISLOCAREA SUBUNITĂȚILOR REGIMENTULUI 8 GRĂNICERI
LA 6 DECEMBRIE 1946**

(AMR, *fond Comandamentul trupelor de grăniceri*, dosar nr. 96, f. 37)

DISPOZITIVUL DE PAZĂ AL REGIMENTULUI 8 GRĂNICERI LA 1 Iunie 1948

(AMR, fond Comandamentul trupelor de grăniceri, Situații cu efective /1946, dosar nr. 375, f. 92)